

هه لۆیسته کانی شراة به رامبه ره

بیمهت ته م رامبه یان بو هه بو؟

مه به ستیش لیره دا پهرش و بلا و کردنه وهی سوویای عیراقه که به م پهرش و بلا و بوونه وهیه کاره که به لایه کدا نه کهوت ، علی به م که له که ی زانی و سه ره تا داوای له سه ربازه کانی کرد که به م که له که باوه نه کهن ، که چی دوابی وازی هینا و شوین خواستی کۆمه لی قورئان خوینه کان کهوت و (ته م کۆمه له ش ته وانه بوون که له وه و دوا بوونه سه ردارانی (شراة) ناو بژی کردنی دوژمنی په سه ند کردو و اشیان لی کرد به رامبه ره به عمروی کوری عاص که قسه که ری معاویه بوو ناچار بی ته لی موسای شه شعری به قسه که ری خوی هه لیزیری ، ته نجامی ته م که له که ی عمروی کوری عاص ته وه بوو علی له خه لافه ت خراو معاویه به خه لیفه دانرا ، (شراة) هکان ته م ته نجامی خه لافه ته بیان زور لاناخوش بوو که کهوته ده نست معاویه ، ته م هه و آله ش به زگری به له هه لۆیستی علی و به پآله وانیکی درامی په شیان بووه وهی ته و توی داناوه که کهوتوته زیز زه بری ته و لایه نگی رانه یه وه که ناچار یان کرد (تحکیم) په سه ند بکات ، ته مانه دوابی هاتن داوایان له علی کرد که په شیان بیته وه . . ته م لایه نگی رانه شی به (شراة) ناسراون ، ته مه له لایه که له لایه کی تره وه شه شعث که سه رکرده ی په مهنی به کان بوو ، په مهنی به کان داوایان لی کرد ته گه ر بیته (تحکیم) په سه ند نه کات ته و ته یگرن و ته یده نه ده ست دوژمنه که ی^(۱) .

سه رچاوه کانی (شراة) که تاراده به که (زور کون نین)^(۲) سه رزه نشتی علی نه کهن و به وه تاوانباری نه کهن که به رامبه ره بوو زه بری که شه شعث لی ی کردوه بی ده سه لات بووه ، به ره ه لستکاری (شراة) هکان ته وه ده ره خات که علی به وه قابل بووه ئاده میزاد چاره نووسی مافیک له مافه کانی بدات و ته مه ش گومان کردنه له نیامه تی راستی خوی ، له به ره ته وه له م باره دا (شراة) هکان ناچار بوون که نیامیک بو خو یان هه لیزیر و هاتن (وهب کوری عبد اللهی راسبی) پان هه لیزارد و پیاو تک بوو .

مصاحبه لای

ته و نا کۆکی به ی له نیوان علی و معاویه دا هه بوو گه ره بوو سالی ۳۷ ی کوچی شه ر له نیوان لایه نگی رانی ته م دوانه دا له صفین به ره یبوو ، که شه ر گه رم بوو سوویای عیراق و شام بیکل بوون ، سه رکه من لای عیراق به کان بوو له وانه بوو که به ته واری سه رکه من ، به لام ته و که له که ی عمروی کوری عاص درووستی کردو به دلی معاویه بوو له وه بوو فرمائی دا قورئان بکن به نووکی ره م کانیامه و به و دیارده یه ی که کینی خوا ته ی بیته ناو بیکار .

ناویانگی به نوژنه که رو خوا په رست دهر کردبوو. ثم نیام
 هه لیزاردنهش نهو دمه هاته پیشی که هاتن داویان له علی کرد
 له مهسه لهی (تحکیم) په شپان یته وه و توبه بکات و علی نه یوست
 توبه بکات و په شپان یته وه، میژوونوسان سه بارهت به
 (شرأة) (۳) نهوانه ی وتویانه علی توبه ی کرد به لام له بهر شهعت
 نه یوانیه و بی دهسه لات بووه هندی لیکولینه وه هه به نه لئین :
 شهعت و خه لکی شام نه یانه یوست سوپا که ی علی
 په رش و بلا و یته وه و دوری خه نه وه له چا کترین لایه نگیری .
 هه موو بوچوونه کان له وه دا به کدگیر نه بنه وه که (شرأة) هکان تا علی
 مهسه لهی (تحکیم) ی په سه ند نه کردبوو له گه لیا بوون و ناوانیان
 نهو تاوانه که هه مووی له نه ستوی علی خویدا بووه .

به لام سیر نه وه به هندی سرچاوه که سر به (شرأة) هکان
 نین وهك شیعه - نه نیا نهو ده قانه نه زانن که دوورن له بوچوونی
 (شرأة) هکان خو یانه وه ، جالم رووه وه ، نوبه ختی نه لئی :
 (شرأة) هکان) دوا ی نه وه ی که مهسه لهی (تحکیم) له لایه ن
 هه ردوو لاهو ته واو بوو به ره لستی علی یان کرد (نهمه ش له بهر
 نه وه بوو له بهر نه وه ی په سند کردنی (تحکیم) رای جه ماوه رو
 خه لکی شام بوو نه مانه پشت گوی خران و که مته رخه میان
 به رامه رکا. (۴)

نیین طباطبائی و (۵) نیین رازی وهك بوی چوون و نه لئین :
 (شرأة) هکان که دبتیان علی (تحکیم) ی په سند کرد و تیان نیر هچ
 مافیکي به سه ر نیامه ته وه (۶) نه ما . مبردیش (۷) به لایه وه وایه نهو
 میژوو نووسانه ی که وتویانه (شرأة) دوا ی نه وه ی که (تحکیم) یان
 په سد نه کردو توبه یان کرد نهمه شتیکی راسته .

راستی به که شی نه وه به (۸) نهو جیاوازیانه ی له گیراوه کاند
 هه ن نه وه به دهسته وه ناده ن که مهسه لهی (تحکیم) خه یانیکي
 میژووی بی به لام نه ونده دهر باره ی گیراوه ته وه رایه له کانیان
 ئالوزو په شیواو بوون . جا نه گه ر بیت و به راستی و هوشدارانه نهو
 گیراوانه شی و ورد بکریته وه تاراده بهك نهو ئالوزی به چاک
 نه بیت و راستی دهر نه که وی .

به کیک له وراستیانه ش نه وه به نه لئی هه وهك عراقی به کان
 نه یانوت له کوشتاری شهری (صفین) دا شه ره که تاسه ر له
 قازانچی عراقی به کان بوو درو بوو . چونکه دیاره نه گه ر سوپای
 شام ریک وینک و دهستی توند به مهسه له که به وه گرتی و لی دوور
 نه که وتیته وه به سه ر سوپای عراقدا ده ستیان روشتوه ،
 خه لکی عراقیش وه نه بی لایه نی سه رکه وتنی علی یان گرتی و
 جو شیان به رامه ر مهسه له که ی نه بوو ، نهمه ش له بهر نه وه بوو

نهوانه ی که له سوپا که ی علی دا بوون نه وانه بوون که له شهری
 (جمل) دا (۹) دژی علی جه نگاون و دوا ی کوشتنی طلحه و زبیر به
 ناچاری هاتونه ته لای علی و به شی زوریشیان به مره بی بوون ،
 کوفه بی به کانیش به هو ی نه و شتانه وه که له جهنگی (جمل) دا
 تووشیان هاتبوو چه زیان له شه ر نه شه کرد .

جا کاتیک که عمر وی کوری عاص هات هانی سه ر بازه کانی
 داو داوی سه رکه وتنی کرد و تی : (خه لکی عراق بلا و یان
 لی کرد ، نهو سامه ی که هه یانبوو نه ما ، نهو به کیتی به شی
 که تیا یاندا بوو به سه ر چوو ، خه لکی به سه ره ش له گه ل علی دانین
 چونکه زوری لی کوشتن و نازاری زوردان) . وه نه بی نهم شتانه ی
 نه زانیی . . له جهنگی (جمل) دا پاله وانه کانی به سه ره و کوفه دژی
 بهك راوه ستان واته (سوپای علی بیجگه له م شتانه لهو
 که سانه شی تیا بوو که سه ر به عثمان بوون و به دل و به گیان شه ر یان
 بو علی نه شه کرد . . سه رباری نه مانه ش سوپا که ی علی هه ره وهك
 چون دلسوزو خاوه نی بیورای علی تیدا هه بوو هه رواش که لهك
 بازو دوو رووشیان تیا بوو) (۱۰)

به لام سوپای شام وهك ریک وینک بوو لایه نگیری معاویه
 بوون بهو باوه ره وه که نهم پیاوه توله سه ندی کاریکي ره وایه که
 نهویش توله سه ندنی خوینی عثمانه . هچ سه ر نه . . کاتی که
 سوپای هه ردوو لا له صفین تیکه لا و بوو (به دل نه بی به خو ی و
 دوو سه د سی سه د سواری قورئان خوینه وه . . (۱۱) که دوا یی
 بوونه (شرأة) و پیاوانه پشتیان نابوو به پشتی به که وه و له شه ردا
 بوون) (۱۲) له سوپا که ی علی که سه شهری نه شه کرد . پاشان
 توفاندن و شکاندن سوپای علی هاواری به کیکي وه کو نه خنه ی
 کوری قه بسی به سه بوو که نه بوت (عه ره ب له ناوچوو) (۱۳)
 ژماره ی کوژراوانی هه ردوو لا گه یشته حه فتا هزار که سو به شی
 زوریان له سوپای علی بوون . (۱۴)

نهو هشی که له مه دا به ته واوی گومان نه هیلی نهو بانگه واوی
 ناویزی کردنه ی که کرا خو شی نایه ناو دلی به شی زوری
 سوپا که ی علی و نهو هشی که مانه وه و (تحکیم) یان په سه ند نه کرد
 به شیکي که م بوون و نهم به شه که مه ش نهو دهسته قورئان خوینه
 بوون که سوور بوون له سه ر نه وه ی شه ر نایی رایه ستی و یان نه بی
 له ناویجن یا خود نه بی سه رکه ون ، نهمانه بوون که دوا یی بوونه
 (شرأة) ، به لام علی دوا ی نه وه ی که بانگه واژه که کرا شوین
 به شه زوره که کهوت و (تحکیمی) په سه ند کردو و پشتی کرده به شه
 که مه که (۱۵) که دژی په سه ند کردنه که بوو جا ئایا هه رچه ک
 بووی ، په شپانی و لاوازی ، یا خود بو مه به سیتیکی راست

نهنجامي گومان کردن سهری هه پلدا و گومان کردن بوونی له هه لویستی علی^(۱۶) و بهو په سه ند کردنه ئه و گومان کردنه نه هیلین کاره که به په سه ند کردن دوانی هات^(۱۷) عراقی به کان ئه لئین که پی ی ئه وهی خو یان عراقی به کان گپروایانه ته وه به برسیاری ناچار بوونی علی ئه گه ریته وه ئه ستوی به شه که مه که وه ئه مهش راست نیه . چونکه علی بو ئه وهی دلی ئه و به شه زوره ی له گه لیدان لی ی نهرنجی و به پی ی ئه زوو خواستی ئه وان پروات (تحکیم) ی په سه ند کرد که واته ناچار کردنه که له ئه ستوی به شه زوره که دایه و به شه که مه که ش هیچیان بو نه مایه وه ئه وه نه بی به ره له ستی علی بکن له سهر ئه وهی که شهر ی راگرتوو وه (تحکیم) ی په سه ند کرد . ئه م پی ناخوشبو ونی ده ستی قورئان خو ئینه کان به رامبه ر به په سه ند کردنی (تحکیم) له لایه ن علی به وه هویه کی سیاسی هه بوو . به لایانه وه وابوو ئه گه ر ئی و (تحکیم) به قازانجی معاویه بشکینه وه ئه مان له ناوچوونیان له مه بدانی جه نگدا به لاهه گه لی پی خو شتره له وهی که بکه ونه زئره یرو زهنگی معاویه وه ، وه ک وتمان ئه مانه ده ستیان له کوشتی عئاندا هه بوو بو علی له به شه زوره که دلسوزتر بوون .^(۱۸) بیجگه له م هویه هویه کی ثابینش هه به ئه ویش ئه وه به قورئان خو ئینه کان به رامبه ر به مافیک که خوا داویه تی به علی که ئه ویش مافی وه رگرتنی خه لافه ته وه ده ستبه ردار نه بوونتی له مه سه له ی (تحکیم) دا ده ستیان له ریازی شهر یعتی موسولمانانه به رنه دا و (تحکیم) له لایه ن ئاده میزاده وه به لایانه وه له ری لادانی ئه و شهر یعته برو علی به په سه ند کردن (تحکیم) کفری نیعمه تی خوی کردوو وه ئه گه ر توبه نکات ئه مان ناچته وه لای و خو ئه گه ر علی هاتوو مه رجه که یانی په سه ند نه کرد ئه و به ته واوی به جی ی ئه هیلین . ههروه ها ئه و ده قانه شان هه ن که دزی ئه وه ن گوايه (شرأة) علی کوری ئه بو طالبیان ناچار کردنی ناو بری کردن په سه ند بکات ، ئه وه شی به ره له سکاری (شرأة) به رامبه ر به علی دوویات بکاته وه ئه وه به که هه ر له بنه ره ته وه مه سه له ی (تحکیم) یان نه ویستوو ه .

ئین حیون که میژوونووسینکی شیعه به له نووسینه که پدا (شرح الأخبار) دا که له جی ی کوری ئاده م و ئه ویش له حیب کوری ابی ثابته وه که (به کیکه له پیاوانی صفین) وه ری گرتوو ه ئه لی : (. . . کاتی عمرو بانگه وازی (تحکیم) ی راهیشت . . به شی زوری خه لکه که به لای ریکه وتندا لایاندا ، (شرأة) ه کان که ئیمه به قورئان خو ئینه کان ناومان بردن شمشیره کانیا ن نابوو ه سهر شانیا ن و هاتن به علی یان وت : ئه ی میری موسلمانان تو ریگه مان ئه گرت و نابه لیت که زه بره وزهنگی خو مان بگه به نینه ئه وان ه و

شهر یان له گه پدا بکه ین و هه رچه ک ئه ی ئه و کاته خوا له نیوانماندا ئه یته حاکم .^(۱۹) ئین قوته یه ئه لی :^(۲۰) (. . کاتی علی گوی ی له قسه که ی ئه شه عت بوو خو شی خه لکه که ی بی بی که پیان خو شه شهر نه کری ریکه وتنی په سه ند کردو ئه وان ه شی که دزی علی بو مه سه له ی (تحکیم) راهه ستان قورئان خو ئینه کان بوون له م قورئان خو ئینه ش (عبداللهی کوری وه هه بی راسی) بوو که شمشیره کانیا ن نابوو ه سهر شانیا ن و به علی یان وت : ئه وه له خوا ناترسی . . تو ج به لیتیکت به ئیمه دا و به شیمان بوویته وه لی ی . . . ئیستاش وازمان لی بیته باشه ریکه ین جا یان دوژمه کانمان له ناو ئه به ین یا خود ئه یا نه یینه وه سهر ریگه ی راست و توشمان وا دینه به رچاو مل که چی خواستی ئه م دنیا به یب - و ئه مهش له خوا یاخی بوونه . فه رموو ده ی ده ست بده ره بالیان و دزی دوژمه کانمان راستانکه ره وه تاحوکی خوا به زه بری شمشیره کانمان بکه ین و چهند شهر بکه ین خوا حوکی خو یی یه سه رماندا ئه دات و ئه ویش با شترین حاکمه . میژوونووسینکی نه ناسراویش . . له نووسینیکیدا^(۲۱) به ناوی (کشف الغمه لأخبار الأمة) دا ئه لی : (شرأة) ئه وان ه ن کاتی ئاده میزاد (حاکم) یان کرد ، له علی کوری ابی طالب زور بوون و سهر زه نشتیا ن کردو ری یان لی گرت و ناره زایان به رامبه ر ده بری علی یش که ئه مه ی به راست زانی توبه ی کردو توبه که ی خو یی پیشاندا ن ئه وایش که دیان علی توبه ی کردوو ه گه رانه وه لای و توبه که یان لی په سه ند کرد . . . به لام علی دوا ی توبه کردنه که ی له مه سه له ی (تحکیم) دا له قسه یان ده رچوو . .) .

بیجگه له مانه تینی تریش هه ن که دوویاتی ئه م بوچوونه ی ئیمه ئه که نه وه ، له وان ه ش به رچدانه وه ی ئه م خواسته ی علی به که ونی : عبداللهی کوری عباس بجیت شهر له گه ل (شرأة) بکات و عبداللهش به گوی ی نه کردو نه چوو :^(۲۲) ئه مهش له و باوه ره وه بوو ئه و به ره له سکاری به ی (شرأة) ئه ی کات شتیکی راسته و بانگه وازه که شیا ن له خواستی (آل البیت) نه چوو بووه ده ری .

دیسانه وه دوا ی ئه وه ی که مه سه له ی (تحکیم) ته وا بوو ئه نجامه که شی له گه ل ئه و ته له که بازی به ی که عمرو و معاویه کردیا ن بو علی ساغ بوونه وه له سهر ئه مانه هات نامه به کی بو (شرأة) ه کان نووسی که ئه و ده مه له نه ره وان بوون و به شپانی خو ی له نامه که دا له مه سه له ی (تحکیم) ده ره بریت و ئه لی ئه و رایه ی که هه تانه راسته و ئه لی : فه رموون با به دلی ئیوه کار بکه ین و بگه ریته وه سهر کاره که ی پیشوومان ئه و کاره ی

داواتان لی کردین بهرامبر دوژمنان . . دوژمنه کافی نیوه و دوژمنه کافی نیمه بیکهین تا خوا حوکمی خوئی له نیوانماندا نه داو هەر خواشه باشتین حاکم بیت . (۲۳)

خو ئه گهر (شرأة) دوورین له و تاوانبار کردنه ی که علی یان ناچار کردی (تحکیم) په سهند بکات و علی یش رقی له عیراقی یه کان هه لسانی له سهر ئه وه ی که له بهر دلی ئه وان (تحکیم) ی په سهند کردی ، ئه ئی بگه پین به دوا ی ئه وه ده سته ناله بارانه ی خه لکی عیرا قدا که بوونه هوئی ئه وه ی علی مل بو (تحکیم) که چ بکات .

سەرچاوه کان سوننه و شیعه و (شرأة) (۲۴) به گشتی په نجه ی تاوانبار کردنی په سهند کردنی (تحکیم) له لایه ن علی یه وه بو میره کافی تیره ی (که نده) و سهر داره که یان ئه شعنه ی کورپی قیس رائه کیشن . میژوونوو سانی سوننی ده ستینشانی ئه وه ده وه ی ئه شعنه ی ئه که ن که گه یرویتی بو ناچار کردنی علی که ئه بو موسای ئه شعهری له (تحکیم) دابینه ده م پراستی خوی چونکه علی پی ئی خوش نه بووه که ئه بو موسای ئه شعهری بیته ده م پراستی و ئه شعنه ی له بهر ئه وه ی که سهر کرده ی هۆزه کافی یه مهن بو له سوویای عیرا قدا علی ناچار بو به گوئی بکات (۲۵)

ته نانه ت مه سعودی . (۲۶) ئه یگه یته وه : علی به ئاشکرا و به ره وروو ئه شعنه ی به وه تاوانبار کرد که ده ستیکی زور گه وه ی له مه سه له ی هینانه پشه وه ی گه به ندی (تحکیم) دا هه یه وه ئه م کاره ش وای له میژوونوو سان کردوه بو ئه وه بچیت که کرده وه کافی ئه شعنه ی له ناو سوویا که ی علی دا دوو به ره کی نانه وه بی هیز کردن بووه به زه بری ئه شعنه ی علی ناچار بووه که ده ست له مافی ره وای خوئی که خه لافه ته هه لگری و له نامه ی (تحکیم) دا ناوی (میری موسلمانان) نه نوو سیت ، (۲۷) ههر ئه ویش بوو مه رجی له گه ل علی دا کرد که به سهر بازه یه مهنی یه کانیه وه بچیت شهر له گه ل خه لکی شامدا بکات ، به لام مه رجه که ی وه دی نه هینا و ئیتر که علی ناچار بوو خوئی بچیت شهر له گه ل خه لکی شامدا بکات (۲۸) ئه شعنه ی له مه ش په شمانی کردوووه ههر ئه ویش بوو سوور بوو له سهر ئه وه ی که علی بو ئه وه ی سوویا که ی خوئی بو شهر ناماده بکات ئه ئی له کوفه پشوی بویدات . (۲۹)

میژوونوو سه سوننه و شیعه کان ده وری ناشیرینی ئه شعنه ی ئه وه نده به خرابی ئه گه یته وه که گه یشتوته راده ی ئه وه که قسه ی خوی له گه ل کورپی ملجم دا بکات به یه ک و علی بکوژن و ئه وه بوو

کاره که ش به کوشتنی علی کو تابی بی هات . (۳۰)

گه یانه وه ی (شرأة) هکان سه باره ت به و به رتیه ی که معاویه به ئه شعنه ی ئه دات و به ئینی ئه داتی که ده می چه وری بکات ئه ئین : بو ئه وه ی سوویا که ی علی په رت بکه ن و لاوازی و هه یچی پی ئه کری ئه شعنه ی مه سه له یه کی هینا به پی ئی مه به ستیش له هینانه پشه وه ی ئه م مه سه له یه ئه بو یست به تیریک دوو نیشان بشکینی . . (۳۱) یه که م پال به علی یه وه بنیت له نه هره وان شهر له گه ل (شرأة) هکان بکات ، . . دووهم علی له باشتین سهر کرده و دلسوزترین سهر باز بی به ش بکات . (۳۲)

لیکۆ له ره وه نو یکانیش ئه وه ی ده وری نا پاکی ئه شعنه ی ده رنجات فه وزی یه (۳۳) و ناوی ئه شعنه ی ناوه نا پاکی هه ره گه وه (الخائن الأعظم) چونکه له گه ل عمرو ی کورپی عاص دا بو په شمان کردنه وه ی علی و دوو به ره کی نانه وه ی ناو سسویا که ی علی ریکه وتن . به لای دوکتور طه حسین وه (۳۴) وایه که پیلا نیک له نیوان ئه شعنه ی قیلبازی عیراق و عمرو ی کورپی عاصی ته له که بازوو زیره کدا ریکه خرا و ئه مانه ش ئه و که سانه بوون که له ناو سوویای علی و معاویه دا دارانی ئه م دنیا به یان له هه موو شتیک لا مه به سترابوو . له کاتیکه ئه م گه یروا وانه هه موو ئه شعنه ی تاوانبار بکه ن و به نا پاکی دابین میژو نوو سانش هه ت به رگری لی ئه که ن و هه لو ئسته کافی به چاک له قه ل م ئه دن .

یه کیکیش له وانه دینوری یه (۳۵) ئه ئی : ئه شعنه ی یه که م که س بوو بیری ئه وه ی کرده وه خوین نه ریژی و کوشتار نه کری و ئه م بیر کردنه وه به شی له مه به ستیکی پا که وه بوو تاخو ئینی موسولمانان نه ریژی ئی و ئه و ترسه ی خسته به رچاوی خه لکه که : گوا به خایاندنی جهنگ له ییخ ده رهینانی عه ره به و ئاوات له ده ست دانه) . دیسانه وه له سهر ئه م قسه ی ئه شعنه ی دینه وه ری و ابو مه سه له که چوو که (ئه شعنه ی یه که م که س بووه بیری له وستانی شهر کردو ته وه و ئه م بیر کردنه وه به شی معاویه زوری پی خو شبووه . مه به سته که ی ئه شعنه ی له و ترسه وه بووه (که رو مه کان چند مه ترسی یان بو سهر خه لکی شام و فارسه کان چند مه ترسی یان بو سهر خه لکی عیراق بووه) ئه مه ش ههر نیازیکی پاک و به که لک بوو . ئینجا هات داوای کرد قورئان له هه موو لایه که وه به رز بکریته وه و (تحکیم) به پی ئی نوو سراوی خوا بیته و علی یش ئه مه ی په سهند کردو پی ئی قایل بوو .

دینه وه ری له وه دا که بو ی چوو ئه وه هلو ئسته نه ی که بوون وه ک پیلان کردتیک نابینی . ئه مه ش ئه و دیار دیه یه که بولیوس فلهاوزن (۳۶) ئه یگه یته ره و ئه ئی : « گه ران به دوا ی نا پا کاندانه

که لکی هه‌یه و نه‌شوتین» و مه‌سه‌له‌ی ناپاک‌ی و له‌زێره‌وه رینگه‌وتنیش دوور نه‌خاته‌وه که گوا‌یه هیچ هویه‌ک نه‌بووه تاوه‌کو بینه‌کایه‌وه .

له‌م گه‌ڕانه‌وه زۆرانه‌دا راست و ره‌وان نه‌و سه‌روشته تایه‌تی‌یه‌ی نه‌شعه‌ت ده‌رته‌خه‌ن له‌و هه‌لو‌یستانه‌دا که پێش جه‌نگی صفین بوویه‌تی و له‌ج‌ی ناپاکیدا دای نه‌تین . . نه‌و دلسۆزی‌یه‌شی به‌رامبه‌ر به‌ علی و نه‌و مه‌به‌سته پاکه‌شی که نه‌بوسته‌وه خوێنی موسولمانان بریزی و داوای (تحکیم)‌ی کردوه . . نه‌وه‌ی که له‌مانه‌دا راست و دلسۆزانه‌ی نه‌وه‌بوو که توانی سه‌رچاوه‌ی ئاوه‌کان له‌ سووپاکه‌ی معاویه به‌سه‌یتنه‌وه که نه‌بوسته‌ عیراقی‌یه‌کان لیان نه‌خۆنه‌وه و له‌ تینواندا بم‌ن . (٣٧)

به‌لام نه‌وه‌شی که ج‌ی گومان یی له‌م دلسۆزی و راستی‌یه‌ی نه‌شعه‌ت نه‌وه‌یه که نه‌شعه‌ت زیاتر له‌وه‌ی دلسۆزو راست‌یی به‌رامبه‌ر علی و عیراقی‌یه‌کان مه‌به‌ستی پاراستنی ژانی هۆزه‌کانی یه‌مه‌ن‌بوو که خوی سه‌رکردایه‌تی نه‌کردن و له‌ریزی سووپای علی دا بوون . (٣٨)

هه‌روه‌ها نه‌وه‌شی ده‌رباره‌ی نه‌وه نه‌گه‌ڕنه‌وه که معاویه ویستویه‌تی نه‌شعه‌ت به‌لای خویدا راکیشی و نه‌شعه‌ت نه‌چووه و خوی به‌ده‌سته‌وه نه‌داوه نه‌مه‌شیان هه‌ر له‌به‌رچاوی جوانی علی و عیراقی‌یه‌کان نه‌بووه . . له‌به‌ر نه‌وه‌بووه که دوژمنایه‌تی‌یه‌کی ته‌قلیدی له‌ نیوان هۆزه‌کانی یه‌مه‌نی سه‌ر به‌ نه‌شعه‌ت و قه‌یسی‌یه‌کانی سه‌ر به‌ معاویه‌دا هه‌بووه (٣٩) و نه‌شعه‌ت به‌ری‌ی گه‌وه‌کردل له‌سه‌ر نه‌سه‌پی سه‌رکه‌وتووی مه‌یداندا بو پایه‌ی لای سه‌رووی نه‌روانی .

نه‌و هه‌لو‌یستانه‌ی که پێش روودانی جه‌نگی صفین هه‌بوون هه‌موویان په‌نجه‌ی به‌رزبوونه‌وه‌ی نه‌ستیره‌ی علی‌یان رانه‌کیشا به‌ تایه‌تی‌یه‌ی دوای نه‌وه‌ی که علی له‌ جه‌نگی جمل‌دا سه‌رکه‌وت ، نه‌شعه‌ت له‌م ده‌مه‌دا یه‌کێک بوو له‌و که‌سانه‌ی مه‌سه‌له‌ی تیره‌گه‌رایه‌تی نه‌خسته پێش نه‌و مه‌سه‌له‌یه‌وه که جۆشی بو‌تاین هه‌ی و دلسۆزی سه‌رکه‌وتنی دۆست‌کانی یی و زمانی حالیشی وا نه‌دوی که له‌ زمانی پێغه‌مبه‌ردا (د.خ) نه‌یتوانی له‌به‌ر هه‌رشه‌ی لافاوی موسولمانیتیدا خوی راگری و به‌ناچاری موسولمان بوو . دوا‌ی که پێغه‌مبه‌ر (د.خ) کۆچی دوا‌ی کرد نه‌شعه‌ت له‌ تاینی موسولمانیتی هه‌لگه‌رایه‌وه ، بێجگه‌ له‌مه‌ش که نه‌بوه‌کری صدیق خه‌لیفه‌بوو نه‌شعه‌ت له‌به‌نگه‌ریانی خوی دژی نه‌بوه‌که‌ر راست کرده‌وه و جه‌نگی (ده‌ده‌ی) هه‌نایه‌کایه‌وه دوا‌ی نه‌وه‌ی که هه‌چی بو‌نه‌کرا بووه‌وه به‌ موسولمان و تۆبه‌ی بو‌نه‌بوه‌کردو نه‌ویش زور

به‌ نابه‌دلی تۆبه‌که‌ی په‌سه‌ندکرد . (٤٠) سه‌رده‌می خه‌لافه‌تی عمر . . له‌به‌ر توانا و ده‌سه‌لاتی عمردا نه‌یتوانی هه‌یج شتی بکات ، له‌ لاوازی عثمان که لکی وه‌رگرت و کچه‌که‌ی خوی به‌ عمروی کوری عثمان‌داو به‌مه‌ ناوی که‌وته‌وه ناواناوان . (٤١)

و بیلایه‌تی نازربایحانی ده‌سه‌گیربوو . که عثمان کوزرا خه‌لافه‌ت به‌ علی دراو ده‌ستی نه‌شعه‌ت له‌ میرنیشنی‌یه‌که‌ی کیشرا به‌وه‌و نه‌م کاره‌ش وای لی‌کرد مه‌رگی علی به‌ ئاوات بخوازی ، له‌به‌ر نه‌و ش دژی علی رانه‌وستا و شوینی که‌وت چونکه پایه‌ی علی نه‌وده‌مه رۆزه‌روژ به‌هه‌یترتو به‌رزتر نه‌بووه‌وه (٤٢) به‌لام که دی نه‌ستیره‌ی سه‌رکه‌وته‌کانی علی و به‌هه‌یروونی به‌ره‌و کوزانه‌وه‌و ئاوا‌بوون نه‌چی له‌پشتگیری کردنی ساردبووه‌وه‌و نه‌و ره‌ق و کینه‌یه‌ی که هه‌یوو که‌وته‌وه سه‌ر هه‌لدان . جا له‌ گه‌ل نه‌وه‌دا ئیمه له‌ درورخسته‌وه‌ی نه‌شعه‌ت له‌ رینگخستنی گه‌مه‌ی (تحکیم) له‌گه‌ل عمروی کوری عاصدا پێچه‌وانه‌ی فله‌اوزن نین . (٤٣) گومان له‌و ده‌ره‌ه‌ تایه‌تی‌یه‌ش ناکه‌ین که نه‌شعه‌ت له‌ناو خه‌لکدا نه‌یگه‌یرو بانگی نه‌کردن بو‌روپا گه‌نده‌کردن له‌ ناو تیره‌کاندا . له‌به‌ر بوونی گومان و لاوازی باوه‌ریان بانگه‌وازی له‌ شه‌ر په‌شپان کرد نه‌وه‌یان به‌هه‌ل زانی و به‌لام له‌گه‌ل نه‌وه‌شدا دانانی سنووریک بوو بو‌روونه‌دانی کاره‌سانی گه‌وره‌گه‌وره .

ء مانه‌ گشتی ره‌فتاربوون و روویان کرده‌ ناو ریزه‌کانی سووپای علی و نه‌شعه‌تیش جا تایا به‌ مه‌به‌ستی باش‌بوونی یاخود به‌قیل بو‌ هاندانی به‌شی زۆری سووپاکه‌ی علی تاوه‌کو شه‌راره‌ستین نه‌م هه‌له‌ی له‌ده‌ست نه‌دا . .

ب له‌م نه‌مه‌ خوی واته‌ چه‌سه‌پاندنی بیروباوه‌ری (تحکیم) ناچارکردنی علی‌یه‌ بو شه‌ر نه‌کردن و په‌سه‌ندکردنی (تحکیم) و کپ‌کردنی جۆشی گه‌رمی نه‌و که‌مه دلسۆزه‌یه که لایه‌نگه‌ری علی‌بوون و (تحکیم)‌یان نه‌ویست و بو‌نی‌هه‌یترکردنی سووپای عیراق له‌ نه‌ه‌ره‌وان هه‌ندیکیان له‌ناو‌بران و نه‌نجامه‌که‌شی نه‌وه‌بوو سووپای علی به‌ته‌واوی ویرال کرد ؛

به‌کورتی‌یه‌که‌ی له‌ سووپاگاکه‌ی علی‌دا ده‌ردی لاوازی نه‌نجامه‌ سه‌روشتی‌یه‌که‌ی ره‌نگدا به‌وه‌و له‌به‌ر نه‌وه‌ی که جله‌وی به‌ده‌ست علی‌یه‌وه نه‌ما‌بوو نه‌ته‌توانرا شه‌پۆلی شه‌ر راگرتن بووه‌ستیزی و به‌شه‌ زۆره‌که که شه‌ریان نه‌ته‌ویست به‌سه‌ریا زال‌بوون و ناچاریان کرد ده‌ست له‌مافی خوی له‌ نیامه‌ت هه‌لبه‌گری و به‌ (تحکیم) رازی‌یی .

نه‌وه‌ی که نه‌ماله‌وی لیره‌دا به‌کورتی بیلین پاک‌ی نه‌و قورئان خوینانه‌یه‌ک بوونه (شراهه‌) و (تحکیم) یان په‌سه‌ند نه‌کردو

ئەم كارەشيان ھەلۆئىستىكى سىياسى و ئايى بوو واى لى كردن راپەرنو قارەمانانە بەرەنگارى مەسەلەى (تەككىم) راوەستو خوئىن خويان لەپىناويا برۆن ، ئەو شى كە پىشتى ئەم راستەمان بگىرى دروشمى بەكەمىانە كە بەرزىان كردهو (٤٤) .

بانگيان ئەكرد (حوكم ھەر بو خوايە) . ئەلەن پياوئىك لەدەنگدەران لە تىرەى (بنى يشكى) لە صفين ل ھل على بوو . . كاتى كە رىكەوتەكەى ھەردوولايانى ديوە سواری ئەسپەكەى بوو ھەلەمەنى بردۆتە سەر لايەنگىرانی معاويەو پياوئىكى لى كوشتو ئىنجا باى داووتە سەر لەشكرى على و پياوئىكى لەوال كوشتوو بەلام لايەنگىرانی على پەلامارىيان دا پياوئىك كە ھەمەدانى بوو ئەم كابرەيەى كوشت . (٤٥) ھەرەھا ئەلەن بەكەم كەسەش كە خوى توندكردو ھەمىرەى كورى ئەرە بوو بە شمشىرەو چوو ھەمىرەى ئەشعەث لەم دەمەدا ئەشعەث بەلگەنامەى (تەككىم) ى بوخەلكە كە ئەخوئىندەو ھەمىرەى شمشىرەىكى بو ئەشعەث داھىنايو ھەمىرەى ئەشعەث خوى لاداو بەرى نەكەوت . ئەشگىرەنو ھەمىرەى (٤٦) كە دوو برا لە ھۆزى عىزە ناويان - جەد ، كەدان - بوو بەرووى ئەشعەثدا قىزانيان (حوكم ھەر بو خوايە) و شمشىريان بو داھىنايو ھەمىرەى ئەشعەث بەرەنگەوت و داوى ھىرشىيان بردەس رەخەلكى شەم و تا كوژدان شەريان كرد . لەو تراوئىكى تردا . (٤٧) ئەلەن بەكەم كەس كە ھاتە مەيدان و شمشىرەكەى دژى (تەككىم) راوەشان (سەيدى كورى محارب) بوو لە تىرەى قىسى عىلان بوو . لە گىرراو ھەمىرەى تىرشدا (٤٨) ئەلەن حجاجى كورى عبدەللا كە بە (برك) ناسرارە بەكەم كەس بوو دژى (تەككىم) ھاتۆتە مەيدانەو ھەمىرەى شمشىرەكەى ، رادو ھەمىرەى .

ئەم ھەوالانە چەندە لەبەكتر جياوازين بەلام ئەو بەدەستەو ئەدەن . . (دژى ئەو ھەوالە عىراقىيانەى كە ئەلەن (شراة) پىشتيان بەبانگ رايشتن نەبەستوو) (شراة) پىشتيان بەبەسەند نەكردنى (تەككىم) بەستوو ، ئەمەش تەقەللادانىكى ساكارانەى كە جياوازي بەكەم لەناو كوون و تازەدا ھىنايە كايەو . . ئەم راستەش تەنانت لەوانەش شاررايو ھەمىرەى كە ھارىسەردەمى مەحەلەكە بوون ، بەلام ھەنەن ئەم كارەى كەوا لەگەلەيا ژيان لىكۆلنەو ھەمىرەى دەربارە نەكرانى بگەرە بەزۆرى دەمەتەقىيان كە لە سەرى ئەكرد ھەر ھەك مەسعودى ئەبگىرەتەو ، (٤٩) ھەك و كوررو برا ھەر بە بەسەرزەنش و بۆكس و دەسكى شمشىر بوو . ھەلۆئىستى (شراة) ھەر ھەك ھەلۆئىستىكى سىياسى بوو ھەلۆئىستىكى ئاينىش بوو ھەمىرەى تەقەللایەى ئەياندا كاتى كە مەبەستەكەيان روون كردهو بو خويان دەستيان بەو مەبەستەو

و ھەمىرەى پەو ھەمىرەى كرت و بو ھەمىرەى كارەش نەھاتن شتى نەفرت لى كراو ھەمىرەى رىگەى خواروخىچ بگرنەبەر ، بگەرە شوپشلىك بوو نىزەكەشى دەرخستنى ئەو بىروباو ھەمىرەى بوو كە ھەمىرەى (٥٠) مېژو ھەمىرەى (التشريع الاسلامى) و توويانە : دلسوزى (شراة) بەرامبەر بە باو ھەمىرەى كەيان و چوونە مەيدانى جەنگيانەو ھەمىرەى مەبەستىكى دىناى بوو ، ئەگەر ھەك ئەزارىق ھەلەيان نەكردايە چاكرتەن مجاھد بوون لەرىگەى خوادا . (٥١)

لەبەر ئەو ھەمىرەى زۆرەس ھەمىرەى لەگەل ئەو ھەمىرەى كە لەگەلەيا نەبوول بەلام خۇشيان ئەو ھەمىرەى ئارەزووى سەرکەوتيان ئەكرد . ئەو ھەمىرەى كورى ئەبى طالب خوى بەكەم كەس بوو پەشيان بوئەو ھەمىرەى كە بەقەمى نەكردن و ئەلەن : لە كۆتايى ژياندا و توپەنى داوى من ناى شەر لەگەل (شراة) بگەن ، چونكە ئەو ھەمىرەى رايشتى داوا ئەكردو بە ھەلە بوى چوو ھەك ئەو نە خراپەى داوا كردى و زانىستى . مەبەستىكى لەمە ئەو ھەمىرەى (شراة) ھەكەن بەرگى لەبىروباو ھەمىرەى كەيان ئەكەن . ھەر ھەك ماموستا احمد آمىنیش ئەلەن : (٥٢) بىروباو رىكى ئەو ھەمىرەى پتەويان ھەمىرەى كارەساتەكان نەيانتوانيو تۆزى لەق بەكەن و چو ھەمىرەى كەيان ئەو ھەمىرەى بەھىرەو شان بەشانى گيان پاكى و راست گوى و قسەو كردارىيان ئەروى ، لەكەسەش نەتەترسان و لەھىچ شتى نەتەگەرەنەو ھەمىرەى كە لەسەر بىروباو ھەمىرەى كەيان بوايو ديموكراتى بەتەكەيان ديموكراتى بەتەكى راست بوو . مېرەكانيان بەو چاوەو ھەمىرەى تەماشائەكرد كە بەكەم ھەمىرەى خويان و گەرەكانىشيان لا و ابو كە ئەبى رىگەى چاكيان نىشان بەدات و خزمەتياں بەكات و رىگەكەشيان ئەبى چەوت و تەمومژاوى ئەبى و مېرەكانىش ئەبى لەسەر رىگەى راست برۆن و ئەگەر ھاتو نە رويشتن ئەبىيان خويان واز ھەمىرەى يان ئەبى بەشمىردا بگىرى تاكو ئەكوژى و موسولانىش ئەبى بەبەى دەق قورئان و رىزەوى موسولانىتى برۆن و ناى بەقەدەر تالە موويەك لى لادەن ئەگەن ئەبى بكوژىن تاو ھەمىرەى موسولانى دلسوزو پاك جىگەيان بگرنەو ھەمىرەى رىگەيش ئەبى بە وريانى ھەمىرەى بگىرى و شەرم و خوايشى تيا نەبى و واقع چۆنە وا بەرەرووى ھەمىرەى ھەلە سەنگىن و خوى چۆنە وا چارەسەر بگىرى .

(شراة) ھەكەن لەبەر رووناكى ئەو بىروباو ھەمىرەى چاوپوشين لەھىچ شتى تەماشائى خەلكيان ئەكردو نەھاتن لەبەر رووناكى خەلكدا تەماشائى بىروباو ھەمىرەى بگەن ، درۆو كارى خراپيان نەو ھەمىرەى . لە (الضحى - بەرگى ٣- ٣٤٤) دا باسكراو ھەمىرەى رووشنبرى بە ھەمىرەى سەردەمى خويان كە بوويانە رووشنبرى

موسولماني بوه .

دهمه ته قيشيان له گهله ههركه سى كردنى ده سته بردارى ده قه كاني قورئان و ريگه ي موسولماني نه نه بوون و نه بوابه وشه به وشه له سهرى برؤيشتنايه .

شيخي به ريز جلال حنفي له پشكيني كاري به كهيدا سه باره ت به شوراته كان نه لى : به لام لايه ي دووه مى مه به سته كاني (شراة) بنياتاني زانين و نه حكامه كاني بوو نه مهش به پى ي نه و نه خشه به ي كه خو يان نه خشيان كيشابو و نه بوو وه دى به ين و كه سيكيش گه له خو يان نه بوابه هه رگيز ريگه ي نه وه يان نه نه دا ده مه ته قى ي ثانيان له گه لدا بكات و^(٥١) نه شيان هيشتووه (را) ده رباره ي موسولماني ده ربرى . ليره دا نه وه ي كه ناشكراني نه وه به به رى نه م زانباري به يان فراوان نه بووي و نه نگه به رو ته سك بووي و نه مه شيان له بهر نه وه بووه كه گياني شو رش كردن و راه پرينان به رامبه ر به كار به ده ستان ماوه ي نه وه ي نه داون نه م زانباري به يان بگه به نته پله به كى خواستراو .^(٥٢)

له نووسيني (الحركات السرية في الاسلام)^(٥٣) وا روونه ده ركه وتي (شراة) نه نجامي ناكوكي به كاني باري نابووري و كومه لايه ي بووه نه م ناكوكي به يهش بووه كه وا ي لي كردوون به روي بناغهي نه و گيرو گرفته ي له سهر مه سه له ي نيامه ت هه به به قيه ته وه و ريگه به كى ثاني وه ر بگري و ليره وه كومه لي (شراة) نه به نته پارتيكي سياسي و دادوهرى به پى ي ثاني موسولماني نه ويست . دووباره له گه له نه وقسه به ي فلهاوزن يشدانين كه نه لى : پارتيكي سياسي و ثاني بووه ، چونكه فلهاوزن به سهر نه وه دا بازي داوه كه سه رده مه كاني ناوه راست پارته سياسي به كان له گه له نه وه ي كه به ر فراواني به كى ثاني ده ركه وتوويان بووه مه ودا به كى نه وتوي كومه لايه تيشيان بووه كه ده ستي گومان نه يگاني . نه م ديارد ههش هه ر دوو جيهاني موسولمان و مه سيحي گرتو ته وه ، نه مهش له بهر نه وه بوو ثاني و ده ولت له و سه رده مانه دا به يه كه وه بوون و نيكه لي به كتر بوون . بو نمونه . . ته ماشا نه كه ين خليفه له (دار الاسلام) دا له لايه كه وه له بهر نه وه ي خليفه ي پيغمبه ر (د . خ) بوو ، له لايه كى تره وه حاكمي موسولمانه كان بوو ده سه لاني ثاني و زه مني كردبوو به يه ك ، نه وروپاش هه روا . . نه وه بوو له سه رده مه كاني ناوه راستدا به هوي ثاني مه سيحي به وه نه بوابه له رووي سياسي به وه به كيان نه نه گرت . نه مهش له بهر نه وه بوو كه كه نيسه ده سه لانيكي فراواني هه بوو . .

زورانبازي نيوان پاپاو ئيمپراتور لاموايه شي كردنه وه ي

نه وي ، كه نيسهش نه وده مه ريكخراو يكي (نه كليريكي) بوو . . وا ته ده ره به گايه تي . . نه ميش نه وه روون نه كاته وه كه نه وده مه مه سه له ي سياسي و كومه لايه ي چون نه بووه مه سه له به كى (لاهوئي) و ناكوكيش له سهر شيوازي كفرو باوره ر) نه ترخيئندرا . هيزي موسولماني به ره له سته كاريش به رامبه ر (كاربه ده ستان) به كفرو بي نياني له قه له م نه درا ، به لام شو ر شيگيرياني دزي پاپاويه ت هه ر كه برياري بي به شكر دني له هه موو شتي به رامبه ر ده ر بگرايه نه وه ئيتر كه نيسه هيج جو ره به زه ي به كى پيادا نه نه هاته وه .

نه و په رى قسه نه وه به مه سه له ي نيامه ن له ناو موسولماناندا ديارد هه به كه جياوازي زانباري و ناسني به نه م جياوازي بهش ده نگدانه وه ي هيزه كومه لايه ي به كان وه له لويستي چينه زوران گره كان بوو . ئين خلدون له م راستي به نزيك بو ته وه و تا راده به كيش چوته ناخي به وه و نه لئيت : نه و ناكوكي به ي له سهر مه سه له خه لافه ت بوو نه و ناكوكي به بوو كه نه نجامي نه و ته قللا به ي له رووي بيرو ثاني نه وه نه درا هينا به كايه .^(٥٤)

(شراة) ده ربري را ي كه رتيكي فراواني جه ماوه ري دژ به خه لافه ت بوون نه م هه لريسته ش وا ي لي كردن كه به (جه مه ررى به كاني موسولمان) حساب بگزين ، كه چي سوتني به كان ماني نيامه تيان ته نيا هه ر بو قوره بشي به كان هيسته وه و شيعه كان دا يانه كه س و كاري پيغمبه ر (د . خ) . به لام (شراة) ه كان) بانگيان كرد كه نيامه ت ماني ره وا ي هه موو موسولمانيكه و په بوه ندي به ره سه ن و تيره گه رتي به وه نيه . . ليره دا (شراة) له ناو پارته كاني تري ناو موسولماناندا له رووي سياسي به وه لايه ي ديموكراتيان گرت و چونكه بي ليكولينه بي پيچ و په نا ده ستيان به چمكه كاني ثاني و قورئان و ريگه ي موسولماني به وه گرتبوو بانگ كردنه بي گه رده كه شيان به دوادا چووني پيشووناني چاكي وهك پيغمبه ر (د . خ) و قه بو به كرو عمر بوو . دوزي له م رووه وه نه لي قسه كانيان (چا كه كردن و له خرايه دوور كه وتنه وه) بووه . نه م قسه به يان هاندان بووه بو نه وه ي شو رش دزي ئيملمه زور داره كان بكه ن وه هه ر نه مهش بوو كه وا ي لي كردن شاياني نازناوي شو ر شيگيرياني موسولمانان) بن .^(٥٥)

هه ندي ليكوله ره وه ي شو ر شيگير (شراة) به بولشه فيكي موسولمان دا نه ين و نه مهش به پى ي موفت كردني خو ئيني نه وانهي كه دزي باوه ره كه يان نه وه ستن و كوفت كردني خو ين و به كافرداناني نه وانهش كه تاواني گه وره نه كه ن .

راو حو كمدانيان به رامبه ر به تاواني گه وره و بيرو باوه ريان له

دادو ری و یه کس نید رینگتی سوشیالیحتی رهس نی موسولانی
تهواری همیه بو ئه مه بهسته (میور) ئه لی :
بیروباوهری (شرأة) بیروباوهری بکی شورشگیرانهی دیموکراتی
سوشیالیستی به .

دوکتور عزمی الصالحی (۵۵) همدیسانهوه . نه مانباتهوه بو
رووداوه کافی صفینو دمه تهقی بی بهرام بهرینو نهو گفتو
گویانه مان پیشان ئه دات که له نیوان علی و سهرداره کافی
(شرأة) دا ئه کرانو سه بارهت به پهیدا بوونی ئه م پارت هس ئه لی :
پارتی (شرأة) له بهر با بوونی نهگری جهنگی صفینی دا سنگی هیبیه
پیشی ، علی له بهر نهوهی که (تحکیم) ی په سهند کردبو به سه ریا
سه پینزابوو ئه ویش نهیته و بیست له م کاره ی په شیمان بیتهوه
هه ندیلک له سه ربازانی سووپا که ی خوئی دزی راست بوونهوه .
(شرأة) نکولی لهوه ناکه ن که له سه ره تادا پالیان به علی بهوه نا
تاوه کو (تحکیم) په سهند بکات ، به لأم نهوهش ئه لین کاتی که
بویان ده رکهوت فیله و دریزه پیدانی ته له که بازی له لی ی په شیمان
بوونهوه ، له گفت و گو کردنیان له گه ل علی دا گه لیک دان بهوه دا
ئه نین و ئه لین : (مرؤف له ثابینی خوادا حوکمیان کردو به رای
ئیمه ئه مه کفره وه په سهند کردنیان به کفر زانی ، به لأم ئیمه توبه ی
خومان کردو توش وهره نهو بریاره بده که ئیمه دامان و نهو توبه یه
بکه ئیمه کردمان و به یه که وه به ره و شام هه لده ستین ههروه ها
وتوشیانه (ئیمه بهوه تاوانیکی گه وره مان کرد که لایه نی نهوه مان
گرت مرؤف له ثابینی خوادا (حاکم) بن و ئه شوبایه علی وهک
ئیمه توبه ی بکردایه . (۵۶)

له گفت و گو به کی تری نیوان علی و (شرأة) هکاندا علی پی ی
وتوون : (ئه ری بو خاتری خوا / کس هه بوو به قه ده ر من ئه م
(تحکیم) کردنه ی پی ناخوش بوونی؟) وتیان - نه - وئی :
له بیرتانه زورتان لی کردم که په سهندی بکه م؟ وتیان به لی ، علی
وئی : که وابوو بوچی دژم وه ستان ورتان لی هه لگرتم؟ هه ر
له بهر نهوه ی په سهندم کرد؟) وتیان : (علی حوکم هه ر بو
خوایه و بو تو نیه ، قابل نابین ئاده میزاد له ثابینی خوادا حوکم
بکات و ، خوا حوکمی خوئی ، به سه ر معاویه دا داوه به وه ی که ی
یال نه بی بکوژی یا خود بیته ژر ده سلاتی ئیمه وه ، ئیمه که قابل
بووین به هه ردوو حه کم شتیکی ناره و امان کرد به هه له دا
چووین ، کاتی بومان ده رکهوت شتیکی ناره وایه و به هه له دا
چووین گه راینه وه لای خواوتو به مان کردو توش بگه ریزه
وه لای خواو توبه بکه و داوای به خشیینی خوا بکه ، ئه گینا
نه فرهت لی نه که بن) ، رتیان (ئیمه تاوانیکی گه وره مان کرد

به لأم توبه مان کرد ، ترش توبه بو خوا بکه و په شیمان به ره وه
له گه لئا دین علی وئی : (من ویستم له مه سه له ی تحکیم) دوورتان
بخه موه به لأم نه متوانی که قایلان بکه م) .

دوکتور الصالحی (۵۷) ده رباره ی بهرگری کردن له (تحکیم)
ئه لیت : به شی زوری گه رراوه کان له سه ره تانی بانگه وازی معاویه
بو (تحکیم) بهرگری کردنیکی علی نیشان ئه ده ن ، به زوریش
ناچار کرا که په سهندی بکات و پیمان وت ئه گه ر بو نووسراوی
خوا بانگ کران ناتوانین به پیری بهوه نه چین ، علی وئی : (خوا
خوئی ئاگاداره من خو م ئه م (تحکیم) هم پی ناخوش بوو به لأم
چونکه ئیوه زورتان لی کردم من په سهندم کرد) . که په سهندیشی
کرد پی ی له سه ر ئه وه داگرت په شیمان نه بیته وه .

عبداللهی کوری کوا هات بو لای علی و پی ی وت : (ئه وه
عبداللهی کوری قه یسه و راهری خه لکی یه من بوو که چوونه
سه ردانی پیغه مبه ر (د.خ) و به شداری نهو دابهش کردنه ی
کردوو که نه بو به کر کردنی و کاریشی له گه ل عمردا کردوو و
کومه له که شی لی دلگیر نه بوون و راهرتی ئه ویان پی خوشه) .
به لأم نهوه ی جی ی سه رنج بی نهوه یه (شرأة) هکان
به لایانه وه و ابو که پی داگرتی علی له سه ر دریزه پیدانی (تحکیم)
و پاشگه ز نه بوونه وه ی لی ی له سه ر حسانی بیروباوهری ئه وان که
شه ریان له پیناودا کردوو و قوربانیان بو داوه و جو ره ریکه -
وتیکه و مه به سه ته که ئه وان .

دوکتور صالحی سه بارهت به دوخی کومه لایه نی (شرأة) نهوه
ده رئه خات که (شرأة) به شی زوریان گه رۆک ، دیهاتشینی
ساکارو قورئان خوین و سه رگه رمی ئاین بوون و بو وه دیهاتیانی
باوه ره که بیان ئه و په ریان ئه گرت .

عجی اللهی کوری عباسیش وای به علی وتووه : که چووه له
(شرأة) بدات ناوچه وانی ساف بووی زور نوێز کردنی لی دیون و
ده ستیان وهک هه ردوو شانی حوشر ساف بووه و بهرگه کانیان
خاوین و له ده ست بر نه چوون و کاری خواپه رستی له ناوچه وانیاندا
دیاره) . نه یانویست ئاده میزاد له ثابینی خوادا (حوکم) بکه ن و
دروشمه که شیان (حوکم هه ر بو خوایه) بوو .

قابل بوونی علی به (تحکیم) هویکی سه ره کی یه بو ده رکهوتنی
ئه م پارت ه . به لأم نهو هویه هه روا ته نیا نه بوو ، چونکه نهوه
به میشلک دا ناچی که نهو پارت ه ی که دزی ده سه لاتی به نی ئومه یه
تی نه کوشاو شورشی ئه کردو جاری وا هه بوو له گوئی پینچالی
مردن نزیکتی ئه کرده وه دروست بوونی ته نیا هه ر به هوی
مه سه له ی (تحکیم) هوه بووی ، دیاره نهو که سه زور ساوئلکه و

خاکی نهی باوهر بهوه ناکات ته نیا بهک رووداو با نه نجامه که شی زور قولو کار یگهرو فراوان بی بتوانی پارتیکی شورشگپری وهک پارتی (شراة) بهیته کایه و دوستی بکات . (۵۸)

به لئی راسته که په سهند کردنی (تحکیم) له سنکی زور که سدا بلیسهی شورشه خو مات داوه که ی (دزی رهفتاری خه لیفه و مه بهستی نهوهی که خه لافهت بو وای لیهات و تاین که بو بووه مه بهستیکی تایهتی - نهو مه بهستی که نیادی تایهتی و بیرو باوهری تیره گه ریتی پیش خوا نهخت - به ره و کوئی نه چی) خوش کردو وه لگتیرسان . فروقیلی (تحکیم) نهو دهسته بوو که له دل و دهروونی زور که سدا رهخنه و رق لئی بوونهوهی نهو روزان و نهو کاره بهم جوړه پهره ی سهندو شورش بهریابوو .

موسولمانه کان پیمان ناخوش بوو بین نهو تایهتی هیانه نیازی که چونکه کان زور انازی له سهر نه کن و گومان لئی کراوی تایه تیانهش به دوریا بسوورپته وه .

پیش صفین رای سیاسی جا یان شیوهی تاکه ی یاخود تیره گه ریتی یاخود شیوهی کی زور فراوانتری بووی و کاره که ش هر وهک له کوشنی عثماندا سهری هه لداو کاره ساتی هیانه پیشی . پاش مهسه لهی (تحکیم) یش ریئی بو گه لاله بوونیکي ریلک و پیکتري شورش تهخت کرد . پاش نهوه روونا کترین نیشانهش که دهري بجات که پارتی (شراة) نه نجامی جهنگی صفین و مهسه لهی (تحکیم) پهیدا نه بوو نهو رووداوانه که له غزای ولاتاندا هاتنه کایه وهو پهیدا بوولی نهو رووداوانهش نه گه رپته وه بو سهردهمی خه لیفه کانی راشدین و له په شیوی به که ی (صفین) دا ته قینه وه . چونکه داخ له دلی (شراة) هکان هر به وه وه نه وه ستا که علی (تحکیم) ی په سهند کردووه و لئی پاش گهز نایته وه بگره نه گه رپته وه بو نهو سهردهمانی که پیش خه لافهتی علی و خه لافهتی معاویه که وتیون . توانجیان له به شداری جهنگی جمل نه گرت و گالته یان به طلحه و زبیرو عهشهو عبد اللهی کوری عباس نه کردر به وردی به درای کاره ساته کانی خه لافهتدا له سهردهمی نه بو به کورو عمرو عثماندا نه گه ران و خه لافهتی نه بو به کورو عمریان په سهند کرد رقیان له عثمان له سهر نه وه ه لگرت چونکه پایه و کاروباری ولایه ته کانی سهر به خه لافهتی به خزمه کانی خوی نه داو شتی که شیان لئی دیوو .

جا وهک ده رنه که وی (شراة) نه نجامی صفین و مهسه لهی

(تحکیم) پهیدانه بوون ، بگره زور (را) هه به نه م پهیدا بوونه پیش نه م رووداوه نه خه نو و شی به نه وه بو نهو (را) بهی که به رامهر به خه لافهت بوویانه ، بو نمونه کاتی که زیاد والی نه مهوی به کان بوو له عیرا قدا عروهی کوری نه دبهی بانگ کردو لئی پرسی : رات به رامهر به نه بو به کورو عمر چی به ؟ وتی : باشن ، پیئی و ته وه : به رامهر میری موسلمانان عثمان چی به ؟ وتی : عثمان شش سال خه لافهتی به باشی کرد دواپی له ریئی لایداو به کافرمان داناو علی یش سهره تا باش بوو نهو یش که دواپی تی کچوو به کافرمان داناو وهک عثمانی به سهرهات (۵۹) .

نه م شته نهوه ده رنه خات که ناتوانی به ثاسانی باوهر بکری که مهسه لهی خه لافهتی نه بو به کورو عمرو عثمان به لای نه م دهسته به وه شتیکی توی بی ، مه له لایه که له لایه کی تره وه که نه م مهسه لهی کون بووی و سهردهمی به سهرچووی نه بی چ که لکی له ودا هه بی به راستی نه گپریته وه روون نه کرپته وه ؟ هر چوتیک بی وهک ده رنه که وی نه م بیرو باوهرانه پیش مهسه لهی (تحکیم) له ناو خه لکه که دا هه بووه ده مه ته قی یان زور له سهر کردووه و بیریان لئی کردو ته وه بوو توندوتیژی به وه نهو ده مه کانی (تحکیم) سهری هه لداو ته قینه وه . نیشانهی نه م ش نه وه به نهوانی که عثمانیان کوشت له ناو ریزه کانی (شراة) داهه بوون و هندیکیان زور به شانازی به وه دانی به وه دا نه نا که به شداری کوشنی عثمانی کردووه .

مسعدی کوری فدکی له ناو کز مه لیک لهو قورثان خوینانهی دواپی بوونه (شراة) به علی وت : نه گه ر بانگیان کردی بو نهوه بچیت وه لایمی نووسراوی خوی گه وره و شکومه ند بده بته وه نه بی بچیت ، خو نه گه ر نه ت کرد به ده رده که ی کوری عهفانت نه بهن . فلهاوزنیش له نووسینه که پیدا نه لئی : نهوانه واته (شراة) شاناز یان به وه وه نه کرد که به کم کاری شورشگپریان کوشنی عثمان بوو .

جا نه گه ریتو سهرنجی نهوه بدهین کانی که (شراة) عبد اللهی کوری خوبایان بانگ کرد که به کیک بوو له صحابه کانی پیغمبر (د . خ) ولیمان پرسی به رامهر خه لافهتی عثمان و علی رات چیه ؟ کاتی که وه لامیکی نهوتوی نه دانه وه که له گه ل باوهری نهواندا بگونجی عبد اللهیان کوشت و نه که یان سهربری ، نهو ده مه بوچوونی نه م (شراة) انمان ده ربارهی خه لافهتی عثمان بوو روون نهیته وه . به مه دا ده رنه که وی نه گه ر (شراة) چهوتیه کیان له خه لافهتی نه بو به کورو عمریشدا به دی بگردایه هیچ ده ربه ست نه بوول که بیخه نه روو ده ری پرن (۶۰) .

به لأم دياره که خهلافه ته کانيان به راست زانويه و به تاييه تي له بهر
 نهوش که له ريگه ي هه ليار دنه وه بهريان که وتوه و به لأم هي
 نهوانه ي دواي نه مانه يان به راست نه زانويه نه وه بوو کاتي که
 نه نجامي (تحکيم) ده رکه وت و گير و گرفت په يدا بوو علي داواي
 لي کردن بچن شهر له گه ل معاويه دا بکه ن نه مان نه چون و
 به گويي علي يان نه کرد .

تئين نه ثير نه لي : علي نامه يه کي بوزيدي کوري حصين و عبد
 - الله کوري وهب الراسبي نووسيوه نه لي : نه نجام ، نه م دوو
 پياوه ي که به ثاره زووي خو يان به پيچه وانه ي قورثاني خوا و بي
 گوي دانه فرموده ي خوا جولانه وه ناو بزيان کرد ، واته
 بي ري وشوي و بي نه وه ي به پي ي قورثان (تحکيم) بکه ن
 ره فتاريان کرد . . نه م نامه يه تان که که وته ده ست وه رن بو
 لامان ، هه مومان به ره ورووي دوزمه کانتان و دوزمه کانتان
 نه چين و مه به ستم له مه نه و کاره ي پيشووه که نه مانويست بيکه ين
 والسلام .

به لأم نه وان به پير نه م خواسته ي علي به وه نه چون و نه م
 وه لأمه يان دا به وه : ب ناوي خراي به خشنده و ميهر بانه وه . . له
 نيامي موسولمانه کانه وه عبد الله کوري وه هه بي الراسبي و زه يدي
 کوري حصين و نه و موسولمانه ي که له گه ليانندان بو علي کوري
 نه بي طالب که خوي له خهلافه ت خست ، سلا و له وه ي که
 ريگه ي چاکه ي گرت و له خراپه کاري دوور که وته وه ، دواي
 تيمه سوپاسي نه و خوايه نه که ين که له و زياتر هيج خوايه کي تر
 ني و نووچينه که تمان پي گه يشت و تيا يا نووسيو تانه که حه که مه کان
 گوي يان نه ياره ته قورثان و له سه ري ي و شوي نه و له رو بيشتون
 که خوانا نار دوويه تي په خوراي ريگه و توون ، سوپاسي بو نه و
 خوايه که زوو زانپان له م پ ر تا نه و پير تيشه که يان چه وته و
 توش له گه ليانا به م (تحکيم) به حه ند کردنه ت گه وره ترين هه له ت
 کردوه که زور له هه له کافي نه وان زياتره . نه شلي ي نه گه ري ته وه
 سه ريگه ي راست و شادمان يي خو ت ده ره بري بو گه رانه وه بو
 سه رکاري پيشورت ، نه گه ر هات و توبه ت کرد و په شيان
 بووبته وه و ه ر توبه و په شيان بوونه وه که شت راست و بي گري
 بوون نه و تيمه په سه ندي نه که ين و توش وه کو موسولمانه کان
 گوي رايه لي خوا و پيغه مبه ره که ي و (د . خ) نيامي موسولمانه کان
 عبد الله کوري وه هه بي راسبي به ، تيمه دوهي نه وه ي که
 تو مان له خهلافه ت خست و له بهر نهوش که پرومان به وه هه بوو
 مافي نه وه مان هه يه له خهلافه ت بجه ين ده نگان بو عبد الله
 کوري وه بي الراسبي داو کردمان به خه ليفه و له وه ش زياتر

نه مانه تواني هيجي تر بکه ين تير کورثاني والسلام^(۱۱)

شهرستاني ياخي بوونيان له سه ر خه لاعت له و رايه يان
 جيا نه کاته وه که به رام بهر به خه لافه ت بوويانه و نه کاته وه و واي
 ده ر نه خات سه رنجيان به رام بهر خه لافه ت نه وه بووه باوه ريان
 نه بووه به وه ي که خه لافه ت نه بي هه ر له قوره بشي به کال بيت و و
 م بيرو رايه شيان پيش مه سه له ي (تحکيم) که وتوه و نه م بو
 چوونه ي شهرستانيش پيويست به ليکوليه وه ناکات چونکه
 روون و ناشکرا نه لي : (ياخي بوونيان له سه ره تا وه له سه ر دوو کار
 بوو . . به که ميان نه و رايه يان بوو به رام بهر به خه لافه ت و ري ي
 بووني خه لافه تيان دا به لأم مه رج ني هه که خه ليفه نه بي هه ر له
 قوره بشي به کان بي . . راي دووه ميان ده ر باره ي نه وه بوو که
 (تحکيم) ناده ميزاد کرد وويه تي نه ک يخوا^(۱۲) .

نه م ياخي بوونه شيان دوو باره نه وه روون نه کاته وه که پيش
 مه سه له ي (تحکيم) به علي قابل بوون و نه مه ش له بهر نه وه تا علي
 قوره بشي بووه بگه له بهر نه وه نه وه بوو علي توانا و ليه اتوي
 نيامه ت بوو . . نه مه ش را ده ري نه خات علي پيش مه سه له ي
 (تحکيم) شا به يي خه لافه ت بووه به لأم که پيچه رانه ي مه به ستي
 نه وان جولايه وه و (تحکيم) ي په سه ند کرد به کافريان دانا .

وشه ي (شراهه) که دوزمه کاليان ناويان نابوون (خوارج)
 به سه ر نه و که سانه دا نه سه پيزي که له ري ره وي مل که چ بوون بو
 ده سه لاتي ده ول ت لا ياندا وه . . شهرستانيش (شراهه) خوارج
 وا دانه ني و نه لي : ^(۱۳) نه وانه ي مل که چي نه و خه ليفه يه نه بوون
 که خه لکه که له سه ري ري که و تيوون پييان نه لين خوارج و
 نه مانه ش هه موو نه وانه نه گري ته وه که سه رده مي نيامه کافي
 راشدين لا يان دا بي يا خود رو زاني نه وانه ي که دواي نه وان
 هاتوون لا يانده وه .

تئين نه ثير وشه ي خه وارج (شراهه) به حه ر نه وانده دا نه سه پيني
 که پيش خه لافه تي علي مل که چي ده سه لاتي ده ولت نه بوون
 و سه رده مي علي يش به و که سانه نه لين که له علي ياخي بوون .
 شهرستاني پيش جه نگی صفين سه باره ت به ده رکه وتيان
 نه لي : «نه وانه نه و که سانه بوون که مل که چي عثمان نه بوون و
 چل و نو شه و گه کار و ياندا تا کوشتيان» سه رده مي علي و معاويه
 نه مانه په ر ه يان سه ند و وتيان : «له نيوان تيمه و تيه ودا قورثاني
 خواي گه وره هه به و حوکم دان هه ر بو خوايه - هه روه ک چون
 مل که چي عثمان نه بوون - له علي يش و ياخي بوون - که ابو
 موساي نه شه ري و عمروي کوري عاص (تحکيم) يان ته و او کرد
 نه مانه نه وه يان به خه وشي زاني و تيان «حوکمدان هه ر بو

خوايه .

دوكتور شوقى ضيف هم رايه په سهند ناكات و نه لى :
نه وهى شوين رووداوه كان بكهوى له كوشتنى عثماندا تيبينى پارتى
(شراة) خه وارج نه كات و نه وانس نه وه كه سانه بوون كه له عيراق
لى ي هه لسان و به شدارى كوشتنه كه يان كردو هم كارهش
نه توانى به سه ره تاي درووستبوونى هم پارت و به به كه م به ردى
بناغى دابنين و هم ديوارهش دواى كوشتنى عثمان و لايه ن گرتنى
على كورپى نه پى طالب زور چينى لى به رزكرايه وه . هر كه ديان
على ح كه مى په سهند كرد چون له وه وپيش دزى عثمان
راست بوونه وه و به كافريان دانا دزى على يخ و راست بوونه وه و به
كافريان داناو هم كاره شياندا ده ستيان به و ثايه ته وه گرتبوو كه
نه فه رموى (فقاتلوا التى تبغى حتى تفى الى امر الله) ، (ومن لم
يحكم بما انزل الله فاولئك هم الكافرون) و تيان (حوكم كردن هر
بو خوايه) . له وه شد كه ده ولت و ثاين هر دوو كيان بو لاي خوا
نه گه رينه وه له على دور كه و تنه وه و چوونه حروراي نريك
كوفه وه و نه مه شيان له و كاره وه هاتبوو چون پيغه مبه (د . خ)
مه كهى به جى هيشت (٦٤) نه مانيش له و كوومه له بوور كه و تنه وه كه
له رى ي راست لا ياندا بوو . به لام لادانه كه يان له على وادياره
له وه وپيش پيش ده ركه و تنى وه نجامه كاني (تحكيم) هم شتانه يان
چاوه روان كردوه .

هر چوونى بى نه وانس دواى جهنگى صفين له على
جيا بوونه وه به (شراة) ناسران ، دوكتوره سهر القلاوى له م
رووه نه لى : خه وارج (شراة) نه وانس كه جيا وازيان به
ته ووى له نيوان موسولانه كان و نيمه مه كاندا په يدا كردو به را كبر
موسولانينى ته و او سرگ م بوون و به رامبه ر نيامه كان سارد بوون و
نه وه شى پيش ده ركه رتنى شيعه موسولان بوايه و نيامى به مه سه له
په سهند كردنى (تحكيم) على به نيايه به شيعه له قه لم نه ته دراو
له و باوره شه وه كه به رامبه ر به نيامت هه يانبوه كه نه وپيش نه
سه ره بستى ي به بو هه ليزاردنى نيكام به خو يال داوه و له به ر
نه وه ش كه باوره رى ته و اويان به ثاينى موسولان هه بوو به لادهر
له رى ي ثاينى نازميردين .

رهنگه نه ورايهى كه به رامبه ر به خه لافه ت هه يانبوو نه
رايهى كه نيامت ناي له قوره بشى به كان بيت هم رايه يان
ده ركه و تنو ترين و كار يگه رترين و مه تر سيدار ترين شتى نه
باوره يان بوونى كه هه يانبوه ، هم رايه شيان كه هه بووه وه نه بى
له نيو موسولانه كاندا شتى تازه بوونى ، دواى كوچى دواى
پيغه مبه (د . خ) كه سعد كرى عباده يان هه ليزارد به كه م كه س

بوون كه هم رايه يين هه بوو (٦٥) .

نه وه شى له رووى زانبارى به وه (شراة) بوى چوون ناشكراو
دياره نه ويخ نه وه به خه ليفه به كى قوره بشيان نه ديوه كه له هه له وه
دور بى و ره قنار به پى ي قورنان و رى و شونى پيغه مبه (د . خ)
بكات . له م خه ليفانه ش يه زيدى كورپى معاويه و وه ليدى كورپى
يه زيد بوون . جا له به ر نه وهى تازه كردنه وهى هه له شتى كى
راست نه بوو نه بوايه خه ليفه به كى نه و تو هه ليزاردى كه تواناى
هه بى و باوره رى به راستى و داده وه رى هه بى و هم خه ليفه به ش
خرى نه كرد كويله يان سه ره بست يان نه به طى يا خود قوره يش
نه بوو ، مل كه چ بوونيشيان به رامبه ر به و خه ليفه به به سترابو به م
سه له ي ثاين و كوومه نيكه وه كه فرمانيال به چا كه كردن و خراپه
نه كردنه (الأمر بالمعروف والنهي عن المنكر) . نه و كوومه له كه
له گه ل خه ليفه ي دادوه رو راستدا له سه رى پيوسته شهر دزى
دوژمى سه ريچى كار بكن نه گه ر هاتوو خه ليفه هه له ي كردو
له رى ي راست لا يدا دو باره پيوسته له سه ريان خه رى له گه لدا
بكن و نه بيلن .

(شراة) له روى زانبارى يانه وه ، له ره خه گرتندا گه يشتبونه
پله ي گيره شيوينى و هم لايه نه ش گه لى رووداوى جورا و جور
ده ريان خستوه . ته ماشا نه كه يين به رامبه ر نه بر به كرو عمر به
پى ي قورنان و ريبازى پيغه مبه (د . خ) جوو لاونه ته وه و له گه ل
عثماندا كه تاشه ش سالى خه لافه تى چاك بوو له گه ليا بوون و
كه ديان به پيچه وانس قورنان و ريبازى پيغه مبه (د . خ)
ناجو نيه وه به كافريان داناو راست بوونه وه شهر له گه لآ كردن و
كوشتنى عثمانيان به لاهو شتى كه ره و او راست بوو ، رى ره وى
على بشيان تا كو تاي هاتنى جهنگى صفين به لاهو باش بوو له م
ماوه به دا لايان نمونه ي خه ليفه به كى چاك بوو . هر له به ر
نه مه ش بوو كاتى كه طلحه و زبير له على لا ياندا (شراة) هم
دوانه يان به كافرداناو كوشتنى نه وانيان به پيوست زانى و نه مه ش
له به ر نه وه بوو كه له رى ره وى نياميكى دادوه رو ريگاي راست
لا ياندا وه . به م گيانه وه (شراة) شان به شانى على دزى
پاشگه ز بووه كان جهنگان و تا مه سه له ي (تحكيم) له گه ليا بوون كه
ريكه و تنه كهى په سهند كرد لايان و ابوو كفى كردوه و نه بى دزى
بوه ستن . راشيان به رامبه ر به معاويه و ابوو كه خه لافه تى به زور
بچرپوه و دزى خه ليفه ي راسته قينه جهنگاوه و نه مه خراپه به كى
زور گه و ره به و كافره و نه بى شه رى له گه لدا بكرى . هه روه ها
سه رنجيشيان و ابوو نه وه كه سانه ي كه شوين خه ليفه به كى كافر
كه و تن نه وانس هر كافرن و خه ليفه كافره كان به م پى به

موسولمانه کانیان به ری کفردا بردووه و خوینی همموه نووانی که له گهل ئه و خلیفه کافراندا بوون به لایانه وه مفت بوو ، نهمهش ئه وه نه گه به نی که خه لافهت ئه بی پر به پیستی ئه وه بی که خوینی بو ئه پالوتن و ئه بی ئه و مرجه بایه خدارا نه شیان تیدایی که پیوسته خلیفه به کی موسولمانی راست هه بی و ئه م کاره شیان بووه هوی په بیدا بوونی جیاوازی له ناو موسولمانه کانداه نا کوکی به پیسته کایه وه موسولمانه کان بکات به چهند به شیکه وه وایان لی بکات جاریک ، به شمشیر شهریکه و جاریک به زمان .

ئه گه بهاتایه بمانزانیایه سونه و شیعه کان بو بهرگری کردن له و بیروباوه رانهی هه یانه چیان نووسیوه وه لأمی ئه وایان پی داوه ئه وه شیکه گه لی باش بو به لأم تاوه کو ئیسته له م باره یه وه نووسین سه بارهت (شرأة) که مه و پیوستمان گه لیک به نووسینه کانی ئه و ده ستانه ی تر هه یه تاوه کو ئه و زانیانه ی که هه ن به راستی و باشی بلا و بکریته وه و ره نگیشه تا ئیستا گیرانه وه به ک ده رباره ی دروست بوونی (شرأة) له نووسینه کی (برای) زیاتر نه بی پشتی پی بیه ستری که سالی ۱۳۰۲ زاین نووسیوتی .

کاره که به و جوړه بی که لی دواین چاپ کردنه وه نووسراوی ناو براوو نووسراوی تری له جوړه که باسی دروست بوونی (شرأة) و میژوه که بیان ئه کن ده ست که وتن له چاپ بدرین ئه وه کاریکی گه لی باش و سوو د به خشه . ئه وه شی که ئه م ئه رکه ی خسته سه رشانی خوژی و رای په راند محمد کفافی بوو له و نووسینه یدا که به ناوی (الکشف والبيان) ی ابی سعید محمد کوری سعیدی نه زدی فلهاتی (فلهات به کیکه له شاره کانی عمان) پی ناسین . له م نووسینه دا که به ئینگلیزی له گوفاری (خطوط جولیان الجامعة التونسية ژماره (۲۳۶) ^(۶۱) بلاوی کردو ته وه به کورنی ئه وه کولیوه ته وه شی کردو ته وه که چون (شرأة) دروست بوو له نیوان ئه وان و علی کوری ئه بی طالیدا له کوشناردا چی روویداوه .

ئه وه ی که شایانی باس بی ئه وه یه ابو سعید محمدی کوری سعیدی نه زدی فلهاتی که نووسره که به له زور وه رگیراودا ناوی نه ها تووه و دایره ی معاریفی ئیسلامیش ئه لی : ئه و گپراوانه ی په یوه ندیان به (شرأة) وه هه یه وه په دروست بوونیانه وه له دوو سه رچاوه وه به دوو درژی باس کراون ، په که میان (الجواهری) (برادی) به که سه ره تای سه ده ی ئه یه می کوچی نووسره وه دووه میان (الکشف والبيان) ی فلهاتی به که نووسره که ی سه ره می میرنشینی عمان که ئه و ده مه به پی خوی ده سه لاتیان بووه . . واته سه ره می سولتانی کوری

سیفی کوری مالکی یعقوبی ژباوه .

نووسینه کی ابو سعیدی فلهاتی بریتی به له په نجا به ش و ئه م په نجا به شهش (علم الکلام) وه به شی په که میان بریتی به له (۲۴) پارچه و باسه که شی له سه ره تا دا میژووی پیغه مبه رانه و بایه شی تاییه قی دانیشه به پیغه مبه رابه تی (محمد . د . خ) (البعثة المحمدية) و میژووی خلیفه کانی شی تیدایه تا ئه و ده مه ی به ته واوی کار ئه که ویته ده ست ئه مه وی به کان ، هه ره ها بایه خیکی ته واویشی به خه لافهتی عثمان و ئه و روودا وانه داوه که له و سه رده م دا بوون و سه ریان هه لدا وه هوی کوشتی عثمانیش باس ئه کات به لأم ئه م به لای خو یه وه ئه و کوشته ی به کاریکی ره وا نه زانیوه ، پینج به شی واته له (۱۸) وه تا (۲۲) ی بو خه لافهتی علی و کاری گیره شیوتی ئه و سه رده مه ته رخان کراون و ده رباره ی دروست بوونی (شرأة) ئه دو ی و بهرگری له بوچوونه کانیان ئه کات و ئینجا ئه چیته سه ر باسی (شرأة) و عبد - اللهی کوری عباس که رای (شرأة) ی به راست زانیوه و (ئه گه رچی وه ک نووسره که ئه لی به راستی زانیون به لأم شوئیان نه که وت) ، لقه که ی تریشیان (۲۶) به شه باسی ئه و ده ستانه ی کردووه که ناموسولمان بوون دواپی ها توته حه رده سه کانی موسولمانان و روون کردنه وه ی وتار و ولآمدانه وه ی به رامبه ره کانیان و نهمهش به پی ئه و حه فتا و سی ده ستو به رای ئه و له م ده ستانه ته نیا ئه باضیه نه بی که راست بووه ئه وانی تر هه مو له تایی موسولمان لایانداوه .

ئیمه هه ندی میژوو نووسی (شرأة) ئه هینینه وه تاوه کو ئه و بیرو باوه ره ی که (شرأة) بوویه بی بزاین چیه ، له م رووه وه ابو سعید فلهاتی که میژوونووسی (شرأة) ه ئه لی : له بهر ئه وه (شرأة) ناره زانی خو یکن به رامبه ر به علی ده ربری چونکه علی به نیی نامه ی بو معاویه نووسیوه و له سه ر خواستی معاویه ناوی میری موسلمانانی له سه ر خو ی لبر دووه و ئه م قسه یهش به (شرأة) ه کان که نووسه ر ناویان به موسلمانه کان ئه بات) گه بشتو ته وه و به علی یان وت : چی پالی پیوه نای ئه و ناوه ی که موسولمانه کان لیان نابووی له خو قی دامالی ، تو میری موسولمانان بوویت و معاویهش میری کافران بوو ، توبه له و کاره بکه که کردووته ، علی توبه ی کرد ، به لأم معاویه بو حه که می به که ی هه ردو و حه که مه که به دزی به وه نامه یه ک بو علی ئه تیری و هه رچیک ده سته ی معاویه داوه یان کرد علی پی ی قابل بوو ته نه بت علی ئه وه شی په سه ند کرد که ئه بو موسای ئه شه ره ی به ده م راستی خو ی هه لپیری و معاویهش عمروی کوری عاص هه لپیری ، ئه و عمرویه ی که

پیش نهوهی بیته موسولیان دوزمنی پیغمبر بوو (د.خ) به نووود دیر شاعر سهرزه نشتی پیغمبری کردو پیغمبر (د.خ) فرموی بووی (خواه خو من شاعر نازام و ناشموی قیری بم بهلام بهرامبر هموو دیرینکی. نهو شاعرانه له عنه تیکی خوی لی بدات) .

هروه ها نه بو سعیدی فلہاتی نه لی : علی به ناو بیژی کردنه که قابل بوو ویشتی کرده حوکمی خواو قورٹان ، جا نه گهر (تحکم) هکه دادوه رانه و راست بویه نهوا علی له وه ویش مافی خوی دوزاند بوو چونکه خوینکی زوری رزاند بور . بهلام معاویه له بهر قهوهی خوی داوای ریکه وتنی کرد بوو له راستی به که وه نزدیک تر بوو ، خو نه گهر (تحکم) هکه ش هله و بی سهر و شوین بویه نهوا علی بهوهی که چوته ناویه وه ههر نه بدوزان و له هردوو لاهه تووشی زیان نه هات .

له پیغمبر (د.خ) نه گپ نه وه فرموی نهی : دوو حه که می له ری بی لادهر له نه ته وه که مندا پیدا نهی و ههز که سیکیش شوینان بکهوی له ری لانه دات ، له لایه کی تر وه نه نوو سهره نه لی : ((عبد للهی کوری عباس دوی نهو دمه ته قی یانهی له گهل (شراة) هکاندا کرد بووی بیرو باوه ری (شراة) کاری تی کرد بوو و کانی که گه راپه وه لای علی ، علی ههر که چاوی پی بی کهوت به رزه بی له بهری هه لساو پی بی وت نه م قسانه ی نیوان نیمه و (شراة) کان با ههر خومان بیزانین و کهس نه بیستی و داوای لی کرد نه بی یارمه تی بدات و شهر له گهل (شراة) دا بکات . . بهلام کوری عباس وتی : نه به خوا . . من شهر له گهل کومه لیکدا ناکم له م دنیا به دا دوزمنایه تیان کردم و له وه دنیا ش دوزمن تر نه بن و بهرامبرم به هیز تر نه بن ، نه گهر له گهل یان بم لای سهر و بین ناکه وم .

کوری عباس له علی جیا بووه وهو به جی بی هیشت و علی یش دوی نامه به کی بو نووسی و له نامه که پیدا سهرزه نشتی نهوهی نهکات که پاره ی له دارای ده ولت (بیست المال) بردووه ، نهویش وه لای نه داته وه نه لی : به لی من پاره م بردووه بهلام نهو پاره بهی بردوومه زور که متره له و مهعه ی که نه مکه وی ، ههر که سیکیش مافیکی بووی داومه تی ، خو نه گهر نهو پاره به شم به ناره وای بردی پیم چاکتره لهوهی به شداری رشتی خوینی موسولیان بکه م . (۶۶)

هروه ها نه بو سعید فلہاتی په نجھی بو نهو شوینه ی نه هره وان را کیشاوه که شهری تیدا به رباوو ، علی نهوده که چوار هزار که سی له (شراة) گوشتووه و لهو چوهر هزار کهس حهفتایان

نهوانه بوون که له (بدر) شریان کردو و چوار سه د که سیشیان لهوانه بوون که له ده وروپشتی پیغمبر بوون (د.خ) ، ناوچه وان و نه زویان له بهر زور نو یز کردن وهک پیستی نه زوی حوشر لووس بووو ، نه کانه ش بریتی بوون له مهاجرو نه نصارو نهوانه ی ده وروپشتیال و نهوانه شی کوززان وهک له وه ویش لی یان دواین حرقوسی کوری زهیرو نه بو کعب بوو که له هل هندی له کهس و کارباند لهو شهره دا گوززان و (نومه یله) که به کی بوو له صه حابه کانی پیغمبر (د.خ) له گهل حه فتا که سه که دا کوززاو نهوانی که شیان مهاجرو نه نصار بوون .

علی که له نه هره وان شهری له گهل (شراة) هکان کردو دوی له کوشتریان په شیان بووه وهو له جیانی نهوهی شهره که رانه گری په شیانی خوی بو دهر برین و وتی : نای که شتیکی خرابان کرد ، پیاوه باش و زانا کاتمان له ناو برد . نه یگپ نه وه هندی لهوانه ی له گهل یان بوون پین و توه (نه ی میری موسلمانان نیمه شهرمان له هل کافران کرد ، وتی کافر کامانه ن ، وتیان گپچه له خه ره وه کان ، علی وتی گپچه له خه ره وه کان ناوی خوا ناهین بهلام نهوانه خویان زور له بیره . (۶۷)

دوی نهوانه ی که له گهل یان ریگ نه که وتن به جی یان هیشت و هندی کیشیان گومانیان په یا کردو هندی کیان به راستیان زانی و توبه یان کردو هندی کی تریشیان ناو بیژی کردنه کی به راست دای قه له م و هندی کی تریان ناو بیژی کردنه کی به چوت زانی . . هتد .

بم جزوه نیامی علی خه لکیکی زوری لی دوور که وتیره و شش سال خه لاف تی کرد . (۶۸)

محمد رضا حسن دجیلی پایه بنه ره تی به کانی (شراة) و دهسته کانیان که میره کانیان لی جیا بوونه توه و نه بیستی که نه مه نه نجامی نهو رایانه بوو که بهرامبر تاین بوویانه و باوه ریان و ابووه نه نیا تیان بوون به خواو پیغمبر و (د.خ) تاین بهس نهو نه بی پندوه رگرتن له چاکه ر خراپه دا هه بی ، له بهر نهوه وایان له قه له م داوه نه گهر هات و به کی کاریکی ناره و او گه وره بکات نه ره کافره . . به پی بی نه م قسه به (شراة) هکهن له گهل ره ی (المرجئه) دانین که له گهل رای کار به ده ستانی نهوسای ده ولتدا نه گونجاو پیش هه کوو شتی و دوی هه موو شتی بابه خ ههر به تاین نه دات و نه ممش کاره کانی هندی خه لیفه ی نه موی وه کو به زیدی کوری معاویه و ولیدی کوری به زید به لگهن بو نهویه که پیچه وانه ی قورٹانی پروزو ری زهوی پیغمبر (د.خ) بوون . (شراة) هکان له کاره کانی نه م خه لیفانه دا جزوه داوین

پیسى يەك رەچاۋ ئەكەن كە لە ئابىنى موسولماناندا جىي نايىتەۋە). (۶۹)

دوكتور زكى نجيب محمود لە نووسىنە كەيدا بۇ ئەۋە ئەچىت كە جەنگى صفىن ھۆى دەر كەۋتتى حزى (شراة) ەو يەكەم ھۆى سەرىنە كىش بوۋە بۇ دەر كەۋتتى ئەم حزبە ەو باسى ئەۋە ئەكات كە كاتى رىنكەۋتتى ەو كوشتارو شەر راۋەستان ەو وتارانەى كە دراۋن ەو رىنكەۋتتى لە نىۋان ەلى ەو سەربازە كاتى دا چىى روو يداۋە ەو ئەشلى پاش بەرز كەردنەۋەى قورئان لە كاتى گەرمى بزوئەۋە ەو شىۋاندىندا لە ەموو لايەكەۋە دەنگى سەربازان بەرز ئەبوۋە ەو داۋاى ناۋىزان ئەكردو ەلىش وتارى بۇ خەل كەكە بۇ ئەۋە ئەخوئىندەۋە كە بىنەۋە ھۆش خۇيان (۷۰) (ئەى خەل كىنە من لەگەل ئەو كارە دام كە بە پىي قورئان بەر يۋە ئەچى بەلام معاۋىە عمروى كررى عاص ەو ئەۋانەى لەگەلىاندا بوون ەو لەگەلىاندىن ەو لايەنگىرى ئابىن ەو بە پىي قورئان رەفتار ئەكەن من خۇم چا كيان ئەناسم ەو ، ئىۋەش تىاتانا ەمبە كە لەگەلىاندا بوون ەو گەۋرە ەو بچووكان ئەۋە ئەزانى كە ئەمانە بە منئالى خرابترىن منئال بوون ەو بەگەۋرە ەو شى خرابترىن پىاۋبوون ەو قورئان راستەۋ ئەۋانە ئەيانەۋى پوۋچى بكن ەو بۇ ئەۋەش بەرزىان كەردەۋە مەبەستىان ئەۋەبە لە خشت تان بەرن ەو فىلتان لى بكن . ئەنبا ەرە بۇ تاكە سەعاتىك ھۆش ەو بازوۋى خۇتەم پى بدەن ەو ەئىندەى نەماۋە كە راستى سەرىكەۋى ەو ەموو شتى روون بىتەۋە . . ەتد) بىست ەزار لايەنگىر لەۋانەى كە خۇيان لە ئاسنەۋە پىچاۋو شمشىرە كانىان لابوۋە سەرشانىان لەبەر نوئۇكردنى زور ناۋچە ەھنىان ساف بوۋبو ەاتن ، ئەمانەش ئەۋانە بوون كە داۋاى بوۋە (شراة) ەلىيان ەر بە ناۋى ەلى بانگ ئەكردو مىرى موسولمانانىان لەسەر لابرىو وتيان : ەلى ەلام بدەرەۋە ! (ەلى ناچار بوۋ ەلامى دان رەۋ نووسىنە كەش كە شايبە تەكان شايبە تيان تىدا داۋو بۇ خەل كى شام خوترايەۋە) . خەل كى شام پىي قابىلوو ، بەلام كە بۇ لايەنگىرانى ەلى خوترايەۋە ەندىك لاۋيان ەاۋارىان كەرد (حوكمدان ەر بۇ خۋاى) . ەئىندەى نەخايان ئەم قسەبە لە ەموو لايەكەۋە ئەكراۋ كە سى نەمايەۋە لە لايەنگىرانى ەلى ەاۋار نەكات ەئەلى (حوكمدان ەر بۇ خۋاى) ە ئىمەى مروف لە ئابىنى خۋا جبا نايىتەۋە ەو برىارمان پى نادرى ەو برىار دەرنىن خۋا ەر خۆى برىار قەدات ەو برىار دان ەر بۇ ئەۋە ەر ئەۋىشە كە باشتىن برىار دەرنى) . ەلى لە سەرەتادا ەى زانى ئەۋانەى كە وتيان (حكم ەر بۇ

خۋاى) كەمن لەبەر ئەۋە بايەخى پى نەدان بەلام كاتى كە گوىى لەدەنگ بوۋ لە ەموو لايەكەۋە دىۋ ئەلىت : ەلى حوكم بۇ توئى ەو حوكم ەر بۇ خۋاى ەو خرا حوكمى خۆى بە ەر معاۋىە ەو لايەنگىرە كانيا ەا داۋە يا ئەنى بكوئىن ياخود ئەبىت بىنە زىر دەسە لاتمانەۋە ، ئىمە ەلخلىسكاين ەو ەئەلى خۇمان بۇ دەر كەۋت ەو گەراينەۋە ەو تۋبەمان كەرد ، توش بگەر يۋە لاي خۋا تو/بە بكن ، خۇ ئەگەر ئەمانەش نەكەبت ئەۋا ئىمە لە خۇمانت لى بەرى ە كەين .

ەلى وئى : داۋاى قابل بوون ەو پەيمەن ەو . پەشپان بوونەۋە كەى قەنى ؟ ئەمانەش ئەۋانە بوون كە داۋاى ئەم مەسەلەبە خۇيان ناۋنا (شراة) ەو دوژمنە كانىشپان پىان ئەۋتتى (خۋارج) . ئەم ناۋە شپان بۋىە لە خۇيان ناۋە خۇيان كر يۋە بۇ قەۋەى بىكەن بە قوربانى لەرىى خۋاداۋ ەر كە ئەنجامى (تخكم) دىبارى دا نارەزىلى خۇيان دزى دەربرى ەو بوونە تەبارىكى سىياسى ەو حزىك داۋا لى زورى لى بوۋەۋە . (۷۱)

بايەخدارترىن بىروباۋە رىان ئەۋە بوۋ (حككم ەر بۇ خۋاى) بۇ خاۋەن تۋانايەۋە پشتاۋ پشست بۇ ەاتنە خۋارەۋە نىر بۇ خاۋەنى ەيزە (نەك بۇ كە سىكى دەۋلە مەند كەلىنك نانى لە نىۋان رەفتار كەردن ەو ئابىندا) بىروباۋە ردا ەبىت ەو لە يەكيان جىبا كاتەۋە ەو مروفك ئەگەر ەاتوۋ ئىانى بە باۋەر ك ەئىناۋ تى گەنى باشەۋ پەسەندى كەرد بۇ ە دىپىنئانى ئەۋ بىروباۋەر ەۋە ئەبىت گىانى خۋى بىەخشى .

ئەمە لە لەپەك ، لە لايەكى تر دوكتور ناجى حسن ئەچى بۇ ئەۋەى كە خەلافەتى عثمان ەو سىياسەتەى كە بوۋىەنى لە عاست ئەۋ ناۋچانەى كە سەر بە ئابىنى موسولمان بوون يەكەم ەۋىە بۇ ياخى بوونى ەۋزە كان ەو ەلسانىان دزى كار بە دەستانى ناۋەندى كە لە مەدېنەدە بوون ئەم كارە بوۋە ەۋى لە داىك بوون ەو دەر كەۋتتى حزى (شراة) .

ەستان ەو ياخى بوونى ەۋزە كان ەو لە خەلافەت لادانىان (۷۲) نارەزى دەربرىن بوۋ بەرامبەر بە كار بە دەستەنى مەدېنە ەكەش بەزورى لەسەردەمى خەلافەتى عثمان داۋو باۋەر يان ەو بوۋ كە بە ەاتنى ەلى بۇ خەلافەت ەو نەمانى عثمان ئەم شتە تايە نكاربانەى كە ەر بۇ دانىشتۋانى حجاز بوۋ چاك ئەنى ەو ئەمانىش بە شدارى تىدا ئەكەن ەو بەلا ك ئەۋە بوۋ ئەۋ سىياسەتەى كە ەلى بەكارى ەئىنا بوۋە ەۋى ەدى نە ەاتنى ئەم ئاۋاتە بان ەم خۋاستە شپان لە شەرى «جمل» دا ئەۋاۋ دەر كەۋت ەو داۋاىان لە ەلى كەرد ئەۋ دەسكەۋتەنەى لە شەرەكەدە بوۋە بەشى ئەۋانىشى لى بدات

که چچی علیش زور به توندی به رامبهر ثم خواسته یان راوه ستاو به گوی ی نه کردن . نه و انیش که خه لافه تی علی یان بهم جوره بینی وایان ههست کرد ده وله تی تازه که له ته موی به کی وه کو (عثمان) هوه ته گه چچی که وته دهست قریشی به ک که (علی) به هه هه مان ده وله تی قوره یشی به و هیچی لی نه گور راو بو ده رچون دژی نه و ده وله ته نوی به جهنگی صفین یان به هه لیککی گونجاوزانی نه وانیش که ته مه یان کرد به زوری هوزه کان ته میم بوون که فیر نه بو بوون بی ده سکه وت مل که چچی هیچ ده وله تی بن .

سه رده می پیغه مبه ر (د.خ) ثم هوزانه له وله ده وله تی مه دینه دا گبروگرفتی زور یان په یدا کرد ، له گبرانه وه به کی عمران کوری حصین دا وتراوه که کومه لیک له ده م راستانی هوزی ته میم هاتوونه لای پیغه مبه ر (د.خ) پیغه مبه ر (د.خ) فه رموی مژدانه به به تی ته میم بده ن ، وتیان : نه ی پیغه مبه ری خوا مژده ت داینی و مژدان که مان بده ری ، له گبرانه وه به کی تردا (ته گهر مژدانه مان ته ده تی بمانده ری) که پیغه مبه ر ته مه یان لی ته یستی رهنگی ته په ری .

موسه بله می دروزن پی تی نه لی : نه وه ی که ویستت بومان کردی به لام مه رجان نه وه به که له دوا ی خوت ثم کاره بو نیمه بی . (۷۳)

نویسنی (الخلفاء) که له لایه ن نو سه ری کی نه زانراوه نو سه راوه باسی جهنگی صفین مان به کورتی بو ته گبر ته وه به تایه تی نه وه که له نیوان علی و لایه نگیره کانیدا رووی داوه و علی چون چووه بو کوفه و له وی چاوه ری ، ته نجامی مه سه له ی (تحکیم) ی کردووه و لایه نگیره کانی چون لی ی جیا بوونه وه . . دوا ی جهنگی صفین علی رووی کرده کرفه و (۷۴) له شوینیکدا لایدا که پی تی نه لین (نخبله) ، عبدالله ی کوری ودبعی ته نصاری له علی هاته پیخی و علی لی ی پرسی : ته وانیه که خاوه تی (را) ن له ناو خه لکیدا چی نه لین ؟ وتی : نه لین علی کومه لیککی زور گه وره خه لکی لی کو بو بووه وه که چچی بلاوه ی به و خه لکه کردو به شیککی زور به هیزی ویران کردو نه بی چون بتوانی ته وانیه که بلاوه ی پی کردن کو یان بکاته وه و نه وه ی ویرانی کرد درووستی بکاته وه . ته وانیه که گوی رایه لی علی بوون هه رچونیک بی بکوژرانا به یام سه ر بکه وتنا به شه ره که یان به لاو باشترو بو ته بوایه علی شه ری رانه گرتا به .

علی وتی : من (نه و به ستم ویران کرد یان ته وان ویرانیان کرد ، من بلاوه م به وان کرد یا خود ته وان خو یان بلاویان لی کرد ؟)

سه باره ت نه و قسه به ی علی که وتی : (من دنیا م نه وه نده به توندی نه گرتووه و به خوا نیستا مردم به لاوه باشترو ثم ویست شه ر رانه گرم و هه لمه ت بیه م به لام هه ر که ته ماشای ثم دوانه م (حسن و حسین) ته کرده سه رنجی ثم دوانه شم (محمد کوری حنیفه و عبدالله ی کوری جعفر) ته دا سلم له وه کرده وه بکوژرین و له ناو بیجن و نه ته وی محمد (د.خ) . نه مینی و ته مه ش شتیکی ناخپشه . به و خوا به ته بچاره هه ر شه ری بکه م به کی له مانه له گه ل خوم نابه م . (۷۵)

علی کاتی ته یینی نه و ا هه ندی جار له جهنگی (صفین) دا حسنی کوری به شداری شه ر ته کات ته لی : به خوا من ثم دوانه به کوشت ته ده م . . ثم دوانه م لی دوورخه نه وه و ناگانان لیان بی له ناو نه چن ، له ناو بیجن وه چهی پیغه مبه ر (د.خ) له بن دی . (۷۶)

نه و که سانه ی که به ره و کوفه شوین علی که وتن به دریزانی ریگا شه رو جنیویان ته کردو و به قامچی له به کتریان ته دا و هه ندیکیان به هه نده که ی تریان ته وت : کومه له که مانتان بلاوه پی کردو جیا بوونه و ته تان له به ردماندا دانا و نیامه که مانتان به چی هیشت . له (نخبله) لی ی جیا بوونه وه و له گه ل علی نه چوونه کوفه و دوا زده هه زار سواریان له (حرورا) دا به زین و بانگ ده ره که یان دهنگی هه لپی و بلاوی کرده وه که له مه و درا میری جهنگ کردنیان شیت ی کوری ربعی به و میری نوژی شیان عبدالله ی کوری کوا ه ، ثم بلاو کردنه وه به ش دوا ی نه و راویژ کردن و سه رکه وته دیموکراتیه بوو که لایه تی خواگرتن و به چا که کردن و دوورکه وته وه له خرا به و ثم دوانه هه لپیژدران . (۷۷)

ته گبر نه وه روژنک علی وتاری ته دا به کیک وتاره که ی پی پری و لای مزگه وته که وه هاواری کری : (علی حوکم هه ر بو خوا به) و علیش وتی : ناوی خوا گه وره به راست و خه لکیش ته یانه وی پیچه وانه ره فتاری پی بکه ن ته مانیش ته گه ر بی ده نگگ بوون نه و ا نیمه ش هیچ نالین و ته گه ر بی ده نگیش نه بوون نه و ا له گه لیاندا ته دوین جا ته گه ر هات و دژمان وه ستان ته واشه ر یان له گه ل ته که بن .

به زیدی کوری عاصم الرعازی راهری و وتی : خوا به نیمه له تو زیاتر په نا بو هیچ که سی نابه بن . . به هیچ جورنیک نامانه وی که مو کورتی له تابه که ماندا هه تی و له سه ر قسه که ی روئی و وتی : علی بوچی تو ته ته وی به کوشتن بمانترسینی ؟ . گه لی قسه ی تری کرد تا وه کو علی وتی : نیوه ته گه ر دوژمنی من

بوونایه یان من دوژمنی ئیوه بوومایه وا به به که وه بوئیره نه هاتین و شوینم نه نه که وتن و نه وه تا ریگه ی مزگه و تیشمان لی نه گرتون که ناوی خوی تیا بهیلن و شه ریشمان ل گهل نه کن شهرتان له گهل نا که بن .

که ئه مه ی وت گه راپه وه شوینه که ی خوی و دوو پیاوه که ش کوړه که یان به جی هیشت و هاتنه ده ری .

دوکتور زکی نجیب محمود لایه که لهو ریگه وتنه ی نیوان (شراهه) و علی مان بو نه گپرتنه وه که علی چون هه ولی داوه که وازیان لهو بیره پی نیی که هه یانه علی پیش هه موو که سی عبداللهی کوړی عباس نه نیری بو لایان و پی ی نه لی : (په له وه لآمدانه وه یان مه که تا خویم دیمه لاتان ، عبدالله بو نه وه ی لی یان پرسی که هه لوئستیان چی هه به بو چاوی که وتن بانگی کردن و هم دمه ته قی به هاته کاپه وه : (۷۸)

بوچی رهقتان له میری موسلمانان هه لگرت ؟

(شراهه) وتیان : موسلمانان میریکیان هه بوو له ثابینی خوادا (تحکیم) ی ئاده میزادی په سند کردو به مه له ریگه ی راست لایداو نه پی توبه بکات . نه گه دانی به وه دا نا که کفری کردوو نه وه دینه وه لای .

کوړی عباس وتی : بو باوه رهینه ریگ که باوه ره که ی گومانی لی نا کری نه هاتوو ده دان بهو دابنی که کفری کردوو .

(شراهه) هکان وتیان : (تحکیم) ی په سهند کرد .

کوړی عباس وتی : خوا خوی فرماتی (تحکیم) ی داوه له مه سه له ی (را) ده رپریندا فرمویه تی (یحکم به ذو عدل منکم) باشه هم کاره که له (راو) دا بکری له نیامه تدا که بو موسلمانان بوته گیروگرفتیکی گه وره بوچی نه کری ؟ (شراهه) هکان وتیان : حوکمی به خه لافهت پی درا به لآم نهو نه یویست و په سندی نه کرد .

کوړی عباس وتی : (تحکیم) وه که مه سه له ی نیامهت وایه . . چ کاتی نیامه تی نیامیک به تال بووه وه نه پی لی ی دوور که ونه وه و (حه که میش نه گه ر هات لایدا نه وه قسه ی هر هه ری لی نیاستری .

علی بهم ناردنه ی کوړی عباس بو لای (شراهه) هکان دهستی هه لته گرت و خوشی چوو ه لایان ، به عبداللهی وت : هه ی خوا چاکت بو بکات پیم نهو تی نه که ی لهم باره یوه قسه یان له گهل بکه یهت .

علی رووی کرده (شراهه) هکان و تی : هممه مه لبه ندی نهو که سانه به که له ریگه لاینداوه و له دوزه خیشدا به شیان

کوړی بوونه . . هتد . پاشان لی ی پرسین : کی سردارتانه ؟ وتیان : کوړی کواء . علی وتی : باشه برتان ماوه نهو ده مه ی که قورئانه کانیان به رز کرده وه پیم وتن بروایان پی مه کن هممه هه موو قیل و ده ست برینه و نه گه ر مه به ستیان له وه تی که (تحکیم) به قورئان بکن نه بوایه به اتنا به لام و مه سه له ی (تحکیم) له من برسین . نه زانن که که س به قه ده ر من رقی له (تحکیم) نه بوو ؟ (شراهه) هکان وتیان . . به لی نه زانین

تیا نه وه ش نه زانن که ئیوه ناچارتان کردم (تحکیم) په سهند بکه م ؟) من مرجم نه وه بوو نه گه ر (تحکیم) ه که به پی ی نووسراوی خوابوو نهوا بابکری و هه رکاتیک له وه لایندا نهوا منیش و ئیوه ش لی ی دوور نه بین و به پی ی فرموده کانی خوا نه جوو لینه وه و لی یان لا ناده بن .

(شراهه) هکان وتیان : قسه که ت راسته و به رای نیمه له ثابینی خوادا ئاده میزاد (حوکمی) داوه دان به وه شدا نه بین که کفرمان کرد به لآم نیستا که توبه کارین .

علی وتی : باشه نه وه نازانن که خوا بو نیکیچوونی نیوان ژن و میردیک فرماتی (تحکیم) ی داوه و نه فرموی (فابعثوا حکما من أهله و حکما من أهله) .

خو نه گه ر له راویشدا نا کوکی له سه ر نهو که ریشکه هه بوو که بای نیو دره مه و ری نه که وتن خودای گه وره فرمویه تی نه پی نهو که سانه بریاری له سه ر بدن که دادوه رن .

(شراهه) هکان وتیان : کاتی عمرو که نه هیشت ناوی خو ت به میری موسلمانان له نووسینه که تدا بنوسی و هه ر نووسیت علی عه بدی خوا بهم کارهت خو ت له خه لافهت خست و پیشمان بلی پیاوان چون حه که مایه تی مه سه له ی خوین نه کن ؟

علی وتی : نیمه ی ئاده میزاد حوکم ده رن و قورئان حوکم ده ره و له نیوان دوو ده فهدا هیلکی راسته و نهو نادوی به لآم ئاده میزاد پی ی نه دوی .

(شراهه) هکان وتیان : راستی به که یان پی بلی هم کارهت بوچی له گه لدا کردن ؟

علی وتی : بو نه وه ی نهوی نه زانه قیر بی و نه ویشی نه زانی بیسه لینی و به شکم لهم ماوه به دا خوا خه لکه که چاک بکات و بچه وه شاره کانی خویان و خوا به زه ی پاندا یته وه دوی هم گفت و گو به به شی زوریان رویشتن .

پهراویزه کان

- ۱ - نصر بن مزاحمی : معركة صفین ل ۲۵۰
- المسعودی : مروج الذهب بهرگی (۲) ل ۴۰۰
- ۲ - الشماخی : السير ل ۴۶
- البرادی : الجواهری المشتقا ل (۶) ده سنووس .
- الباونی : الأزهار الأباضية بهرگی (۲۲) ل ۲۸۹
- ديوز المغرب ديوز : المغرب الكبير بهرگی (۱) ل ۳۴۰
- ال شماخی : هر نهو سهرچاويه
- طه حسين : الفتنه الكبرى بهرگی (۲) ل ۸۱، ۸۲
- ۵ - النونجی : فرق الشيعية ل ۲۶
- ۶ - ابن طباطبأ : الفخرى في الآداب السلطانية ل ۸۷
- ۷ - الرازی : اعتقادات فرق المسلمين ل ۴۶
- ۸ - ابن المبرد : الكامل في اللغة والأدب بهرگی (۳) ل ۸۹۲
- ۹ - الطبری : تاريخ الأمم والملوك بهرگی (۴) ل ۵۸۳
- طه حسين : هر نهو سهرچاويه بهرگی (۲) ل ۸۱
- ۱۱ - فلهاوزن : تاريخ الدولة العربية ل ۲۵۷
- ۱۲ - الطبری : هر نهو سهرچاويه بهرگی (۵) ل ۱۸
- ۱۳ - الطبری : هر نهو سهرچاويه ل ۲۵
- ۱۴ - ابن الخطيب : رقم الحلل في نظم الدول ل ۱۱
- ۱۵ - المسعودی : هر نهو سهرچاويه بهرگی (۲) ل ۴۰۱
- ۱۶ - نصر بن مزاحم معركة صفین ل ۱۶۳ ، ۱۶۶
- ۱۷ - الدكتور سهر القلماوی : ادب الخوارج ل ۹
- ۱۸ - البرادی : هر نهو سهرچاويه ل ۶۰
- ۱۹ - ابن حيون : شرح الأخبار - ده سنووس ل ۱۳
- ۲۰ - ابن قتيبة : الأمامة والسياسة بهرگی (۲) ل ۵۰۶
- ۲۱ - قطعة
- من كتاب الأديان والفرق ده سنووس ل (۹۶)
- ۲۲ - نووسه رپيکی : نووسه رپيکی
- نه ناسراو : كشف الغمة لأخبار الأمة - ده سنووس ل ۲۸۷
- ۲۳ - ابن حيون : هر نهو سهرچاويه ل ۸۷
- ۲۴ - ابن قتيبة : هر نهو سهرچاويه بهرگی (۲) ل ۱۸۷
- ۲۵ - ابن قتيبة : هر نهو سهرچاويه
- ۲۶ - المسعودی : هر نهو سهرچاويه بهرگی (۲) ل ۴۱۲
- ۲۷ - ابن الأثير : الكامل في التاريخ بهرگی (۲) ل ۱۲۷ ، ۱۲۸
- ۲۸ - ابن الأثير : هر نهو سهرچاويه ل ۱۳۷ ، ۱۳۹
- ۲۹ - المبرد : هر نهو سهرچاويه بهرگی (۲) ل ۱۸۳ .
- ۳۰ - الأصفهانی : مقهتل الطالبين ل ۲۱
- ۳۱ - الشماخی : هر نهو سهرچاويه ل ۴۷ ، ۴۸
- ۳۲ - البرادی : هر نهو سهرچاويه ل ۶۰
- ۳۳ - البرادی : هر نهو سهرچاويه ل ۶۹
- هر نهو سهرچاويه ل ۳۴ - طه حسين بهرگی (۲) ل ۸۱ ، ۸۲
- ۳۵ - الدينوري : الأخبار الطوال ل ۱۸۸ ، ۹۰ - ۸۹
- ۳۶ - فلهاوزن : الخوارج والشيعه ل ۶ ، ۱۳
- ۳۷ - نصر بن مزاحم هر نهو سهرچاويه ل ۸۷
- ۳۸ - الدينوري : هر نهو سهرچاويه ل ۷۳ ، ۷۴
- ۳۹ - نصر بن مزاحم هر نهو سهرچاويه ل ۲۱۷ ، ۲۱۸
- ۴۰ - ابن قتيبة : هر نهو سهرچاويه بهرگی (۶) ل ۱۴۹
- ۴۲ - نصر بن مزاحم هر نهو سهرچاويه ل ۱۴
- ۴۳ - فلهاوزن : الخوارج والشيعه ل ۷ ، ۸
- ۴۴ - البغدادی : ل ۷۵
- الأسفرائيقي : ل ۴۶
- ۴۵ - الطبری : هر نهو سهرچاويه بهرگی (۵) ل ۵۵
- المسعودی : هر نهو سهرچاويه بهرگی (۲) ل ۴۰۴
- ابن قتيبة : المعارف ل ۴۱۰
- ۴۶ - الدينوري : هر نهو سهرچاويه ل ۱۹۲
- ۴۷ - المبرد : هر نهو سهرچاويه بهرگی (۲) ل ۹۰۹
- ۴۸ - المبرد : هر نهو سهرچاويه ل ۹۰۹
- ۴۹ - المسعودی : هر نهو سهرچاويه بهرگی (۲) ل ۳۰۵

- ٦٥ - محمد بن عبد الجليل هـر ئو سەرچاوه بهی سهره وه (خلافة عثمان وعلى)
-الكشف والبيان - ل ٢٢٠
- ٦٦ - محمد بن عبد الجليل هـر ئو سەرچاوه بهی سهره وه
- ٦٧ - محمد بن عبد الجليل هـر ئو سەرچاوه بهی سهره وه
- ٦٨ - نووسەر راستی به کهی خه لافه تی علی پینج سال و به ک مانگ بوو
- ٦٩ - محمد رضا حسن الدجیلی هـر ئو سەرچاوه به ل ٧٦
- ٧٠ - زکی نجیب محمود المعقول واللامعقول في تراثنا الفکری ل ٥٠، ٤٨
- ٧١ - زکی نجیب محمود هـر ئو سەرچاوه به ل ٥٠
- ٧٢ - ناجی حسن الخوارج بین البداهه والتحضیر ل ٣٠٦
- ٧٣ - ناجی حسن هـر ئو سەرچاوه به
- ٧٤ - نووسه ریکی نهاسراو : تاریخ الخلفاء ده سنووس - ل ١٠٦
- ٧٥ - نووسه ریکی نهاسراو : هـر ئو سەرچاوه به
- ٧٦ - ابن الحدید : شرح نهج البلاغه - مجلة العروبه علی من امراء الکلام .
- ٧٧ - نووسه ریکی نهاسراو هـر ئو سەرچاوه به بهرگی (٦) ل ٤٤
- ٧٨ - زکی نجیب هـر ئو سەرچاوه به ل ٥٦

- ٥٠ - الشيخ جلال الحنفی التشریح الاسلامی تأریخه وفلسفته بهرگی (١) ل ٥٤
- ٥١ - الشيخ جلال الحنفی هـر ئو سەرچاوه به ل ٥٧ ، ٥٨
- ٥٢ - الشيخ جلال الحنفی هـر ئو سەرچاوه به ل ٥٧
- ٥٣ - محمود اسماعیل عبدالرزاق الحركات السرية في الإسلام ل ٢٢
- ٥٤ - محمود اسماعیل عبدالرزاق هـر ئو سەرچاوه به ل ٢٣
- ٥٥ - الدكتور عزمی الصالحی الشاعر الشرائق الطرماع بن حکیم الطائی ل ٤٣ ، ٤٥
- ٥٦ - الدكتور عزمی الصالحی هـر ئو سەرچاوه به ل ٤٦ ، ٤٧
- ٥٧ - الدكتور عزمی الصالحی هـر ئو سەرچاوه به ل ٤٧ ، ٤٨ ، ٤٩
- ٥٨ - الدكتور عزمی الصالحی هـر ئو سەرچاوه به ل ٤٩ ، ٥٠
- ٥٩ - الدكتور عزمی الصالحی هـر ئو سەرچاوه به ل ٥١ ، ٥٢
- ٦٠ - الفلهاتی : محمد بن سعید (خلافة عثمان وعلى) له نووسینی (الكشف عن البيان) تحقیق محمد بن عبد الجليل ل ٢٢٣ ، ٢٢٤
- ٦١ - الدكتور عزمی الصالحی هـر ئو سەرچاوه به ل ٥٢ ، ٥٣
- ٦٢ - الدكتور عزمی الصالحی هـر ئو سەرچاوه به - هامش (١) ل ٤٣
- ٦٣ - الدكتور عزمی الصالحی هـر ئو سەرچاوه به ل ٤٣
- ٦٤ - محمد رضا حسن الدجیلی فرقة الأزارقة ل ٧٦ ، ٧٧

